

3 RUIMTE_VOOR PAARDEN

Paard in landschap

provincie Limburg | mei 2012

Woord vooraf

ruimte_voor paarden
Paard in landschap
provincie Limburg | mei 2012

Een uitgave van
de deputatie van de
provincieraad van Limburg,
Herman Reynders,
gouverneur-voorzitter;
Marc Vandeput,
Walter Cremers,
Gilbert Van Baelen,
Frank Smeets,
Jean-Paul Peuskens,
Mieke Ramaekers,
gedeputeerden;
Renata Camps, provinciegrieffier.

Ontwerpers
Directie Ruimte –
afdeling Ruimtelijke Ordening –
dienst Ruimtelijke Planning en
Beleid, Studiegroep OMGEVING
c.v.b.a. 12 april 2012

Grafisch ontwerp
Dion Boodts
Grafische producties,
Informatie en Communicatie,
provincie Limburg

Fotografie @ beeldbewerking
Robin Reynders
Grafische producties,
Informatie en Communicatie,
provincie Limburg

Visualisaties, simulaties en
principeschetsen
OMGEVING cvba

Druk @ afwerking
Drukkerij Leen - Hasselt

Oplage
1 000 ex.

D/2012/5857/24

De paardenhouderij heeft een belangrijke sportieve, recreatieve en economische meerwaarde voor Limburg. De centrale ligging van Limburg in Europa is een belangrijke troef die er voor zorgt dat Limburg de ideale uitvalsbasis is voor topruiters die aan internationale concours deelnemen. Door dit gegeven ontpopt de provincie zich als een draaischijf voor het professioneel fokken, verhandelen en opleiden van paarden en ruiters en voor het organiseren van wedstrijden. Naast dit professionele aspect groeit ook de recreatieve kant van de paardenhouderij. De uitgestrekte bossen en open ruimten van Limburg en het goed uitgerust paarden- en ruiterroutenetwerk lenen zich uitstekend voor het recreatief uitoefenen van de paardensport. Steeds meer mensen kunnen zich het houden of berijden van paarden veroorloven. Dit leidt ertoe dat meer mensen in aansluiting bij hun woning een weide aankopen of huren en de benodigde gebouwen en infrastructuren voor stalling en het berijden van paarden optrekken. Anderzijds ontstaan er ook meer pensionstallen en maneges. Deze groei vraagt ruimte en heeft ook een impact op het landschap. In voorliggende infokrant formuleert de provincie een aantal aanbevelingen inzake de landschappelijke en ruimtelijke integratie van gebouwen en diverse infrastructuren. Hierbij vindt zij het ook belangrijk dat de grote aaneengesloten landbouwgebieden worden gerespecteerd en gevrijwaard voor de professionele landbouw.

De provincie gelooft dat een voldoende grote gemeentelijke buiten- en/of binnenpiste in elke gemeente de noodzaak kan laten afnemen bij private paardenhouders om elk voor zich een piste aan te willen leggen. Dit zou ook een antwoord bieden op de veel gestelde vraag naar oefenterreinen voor rijverenigingen. Zij wil dan ook een oproep doen naar gemeentebesturen om hierover na te denken. De aanbevelingen in deze infokrant zijn het resultaat van een trendonderzoek uitgevoerd in opdracht van de provincie. Het is vooral de bedoeling om te inspireren. Het is dan ook veeleer een aanvulling op het juridisch kader. Om deze inspiratie naar de praktijk te vertalen ondersteunt de provincie reeds de paardenhouderijen door een erfbeplantings- en landschapsbedrijfsplan aan te bieden, subsidies voor kleine landschapselementen te geven en het toeristisch-recreatief ruiter en menroutenetwerk uit te werken. De provincie is er namelijk van overtuigd dat deze sterk groeiende sector een volwaardige toevoeging aan het bestaand landschap kan betekenen op voorwaarde dat de vele constructies en noden van paarden er ook passend en kwaliteitsvol in worden geïntegreerd.

Veel leesplezier

Walter Cremers,
gedeputeerde van ruimtelijke ordening en sport

Inhoud

Woord vooraf	2
Inleiding	3
Paardenhouderij vandaag	3
Doel van deze brochure	3
Leeswijzer	3
Landschappelijk kader	5
7 bouwstenen van het Limburgs landschap	5
Inspiratie bij realisatie	9
Inleiding	9
1: overdekte infrastructuur	9
2: trainings- en wedstrijdfaciliteiten in open lucht	12
3: afrastering	14
4: grasmat	18
5: aanvullende constructies	20
Bijkomende informatie	22
Contactinformatie	22

Inleiding

Paardenhouderij vandaag

Hoewel paarden reeds van oudsher thuishoren in ons landschap is het gebruik sterk veranderd. Naast de professionele paardenhouderijen kunnen steeds meer mensen zich het houden of berijden van een paard veroorloven. Wekelijks worden er heel wat wedstrijden georganiseerd. Deze groei heeft uiteraard ook ruimtelijke gevolgen en vergt onder andere meer voorzieningen zoals ruiterroutes, maneges en pensionstallingen. In vele gevallen wordt er niet stil gestaan bij de impact die alle paardensport gerelateerde constructies hebben op het landschap. Naast de trend die zich voordoet bij particulieren, is ook de professionele paardenhouderij onderhevig aan verandering. Zij is niet langer enkel een nevenactiviteit van landbouwbedrijven maar een autonome bezigheid. Traditionele landbouwbedrijven specialiseren zich en leggen zich soms volledig toe op het houden van paarden. Onder andere paarden(op-)fokkerijen, hengstenhouderijen, paardenmelkerijen maar ook africhtingsbedrijven worden aanvaard als zuivere landbouwactiviteiten. Deze activiteiten vertegenwoordigen een aanzienlijk economisch belang. Net zoals andere trends binnen de agrarische en economische ontwikkelingen een ruimtelijke impact hebben, zijn ook deze veranderingen van landbouwproductie naar paardenhouderij duidelijk waarneembaar in onze omgeving. Vaak is de aanwezigheid van paardenhouderij in onze omgeving geen probleem en wordt zij positief geëvalueerd bij het beleven van het landschap. Soms wordt echter het ruimtelijk beeld sterk beïnvloed door opdeling van percelen, schuilconstructies en opvallende afrasteringen. Het veranderd gebruik en het beheer van graasweiden hebben een impact op landschap, ecologie, groenstructuren en diversiteit. Daarnaast zijn er ook de meer grootschalige aspecten van verpaarding zoals paardenfokkerijen, toeristisch-recreatieve uitbatingen (manege) en ruiterverenigingen met clubinfrastructuur, (verlichte) rijpistes en jumpingconstructies. Er is een groeiende vraag naar overdekte ruiterpistes om de sport heel het jaar door te kunnen beoefenen. De opgave is nu om dit op een landschappelijk verantwoorde manier in te passen binnen onze steeds schaarser wordende ruimte. (Figuur 1)

Doel van deze brochure

Het is opmerkelijk dat de evolutie in de paardenhouderij zelden of nooit deel uitmaakt van ruimtelijke plannen. De sector is echter in volle ontwikkeling met een snelle transformatie van het landschap tot gevolg. Het beleidskader blijkt tot op heden ontoereikend om in te spelen op deze trends. Er bestaat wel al een uitgebreid juridisch kader dat vanuit verschillende sectoren richting geeft aan de mogelijkheden voor het oprichten van constructies, het wijzigen van functies en dergelijke. Het uitgangspunt van deze infokrant is expliciet gericht op de landschappelijke afweging en inpassing van initiatieven, zonder afbreuk te doen aan het juridisch kader waar wij niet verder op ingaan. Wij willen alle betrokken partijen vooral stimuleren om bewuster om te gaan met het landschap en te zorgen dat allerlei geplande initiatieven er zich voorbeeldig in inpassen. De aanbevelingen die worden geformuleerd, zijn gebaseerd op ruimtelijke principes die algemeen worden toegepast om infrastructuren (dus niet alleen paardenhouderijen) in te passen in het

landschap. Hier wordt echter specifiek de relatie tussen paardenhouderij en landschap belicht. De infokrant past binnen een reeks van kranten waarbinnen telkens een andere ruimtelijke problematiek of ruimtelijke trend wordt besproken en onderzocht. Zij heeft tot doel om inspiratie, suggesties en aanbevelingen te geven aan paardenhouders en paardenliefhebbers zodat zij hun favoriete hobby ten volle kunnen beleven zonder daarbij het Limburgs landschap drastisch te hertekenen. In die zin moet het niet worden gelezen als een strikt beleidskader. Daarnaast kan deze brochure ook een inspiratiebron zijn voor de besturen die vergunningen verlenen en ruimtelijke uitvoeringsplannen opmaken en die op basis van de aanbevelingen bepaalde vragen kunnen bijsturen in functie van een betere ruimtelijke inpassing.

Leeswijzer

Het kwalitatief integreren van constructies, verhardingen, gebouwen en beplanting in functie van het houden van paarden vereist niet enkel kennis van paardenhouderij maar eveneens van het landschap en zijn specifieke kwaliteiten. Een goede landschappelijke integratie betekent namelijk werken met de streekeigen middelen en kenmerken zodat de nieuwe toevoegingen zo min mogelijk opvallen in het landschap. Zij zouden integendeel zo veel mogelijk moeten versmelten in de omgeving. Om deze ambitie te kunnen waar maken bevat deze brochure als eerste deel een situering van de typische bouwstenen van het Limburgs landschap met hun karakteristieke kenmerken en kwaliteiten. Ook bevat dit deel een aantal door-

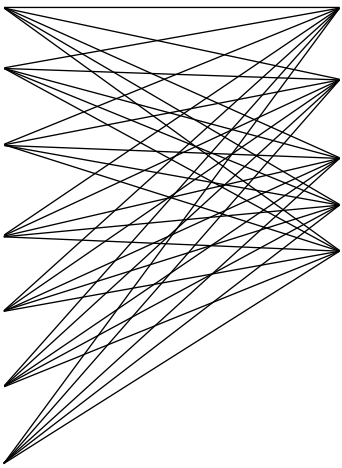
verwijzingen naar initiatieven rond landschappelijke integratie die ook voor de paardenhouderij van toepassing kunnen zijn. In een tweede deel worden ideeën aangereikt om infrastructuren in dit typisch landschap te integreren. Sommige van de principes zijn, mits de nodige nuancering, van toepassing op alle landschappen. Andere principes zijn dermate specifiek dat deze enkel in bepaalde bouwstenen van het landschap relevant zijn.

7 bouwstenen van het landschap:

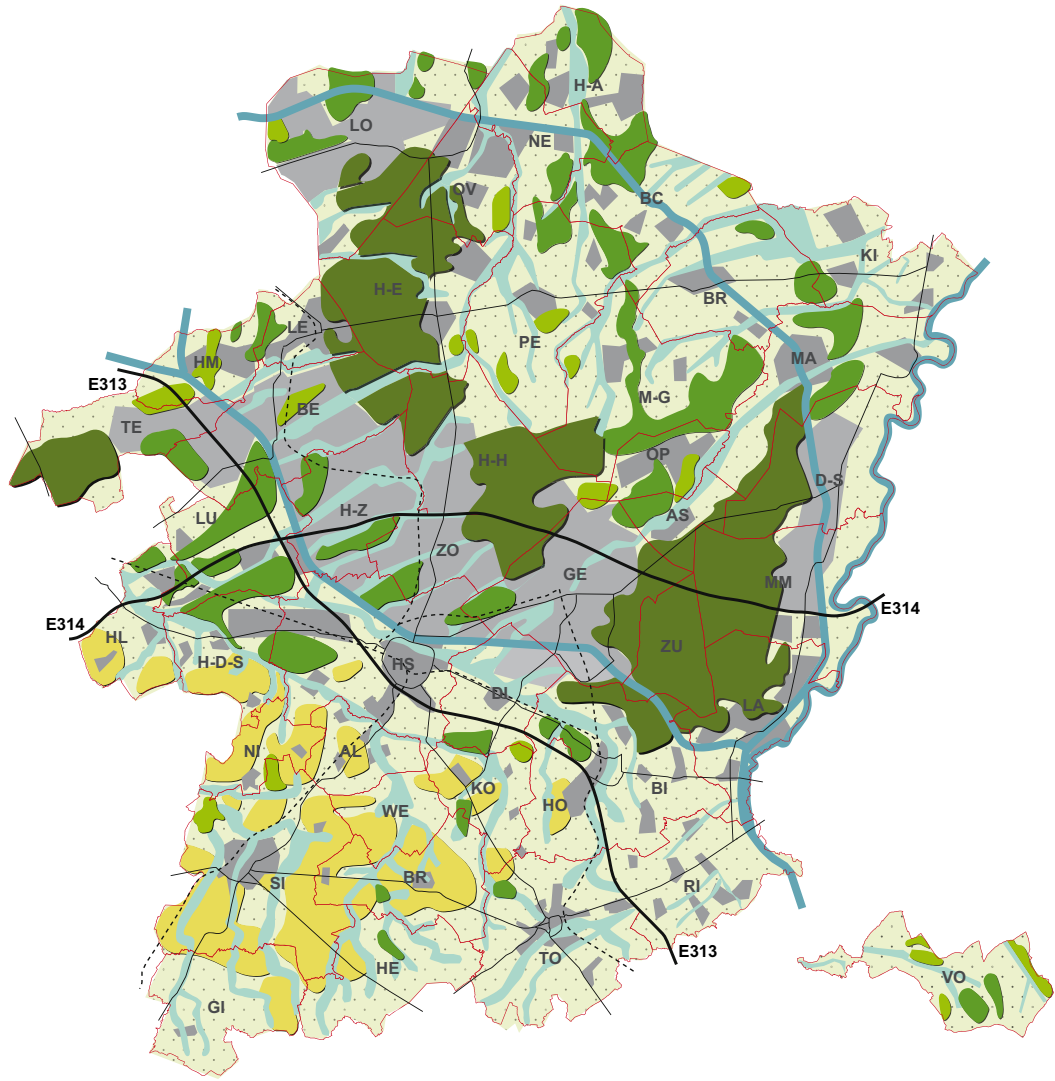
- grote bos- en heidecomplexen
- samenhangende bos- en natuurclusters
- gevarieerd landschap van rivieren en beekvalleien
- kleinschalig landschap met kleine landschapselementen en bosfragmenten
- visueel open landbouwruimten
- landbouwruimten met een hoge concentratie van laagstam fruitplantages
- bebouwde gebieden

infrastructuren van de paardenhouderij:

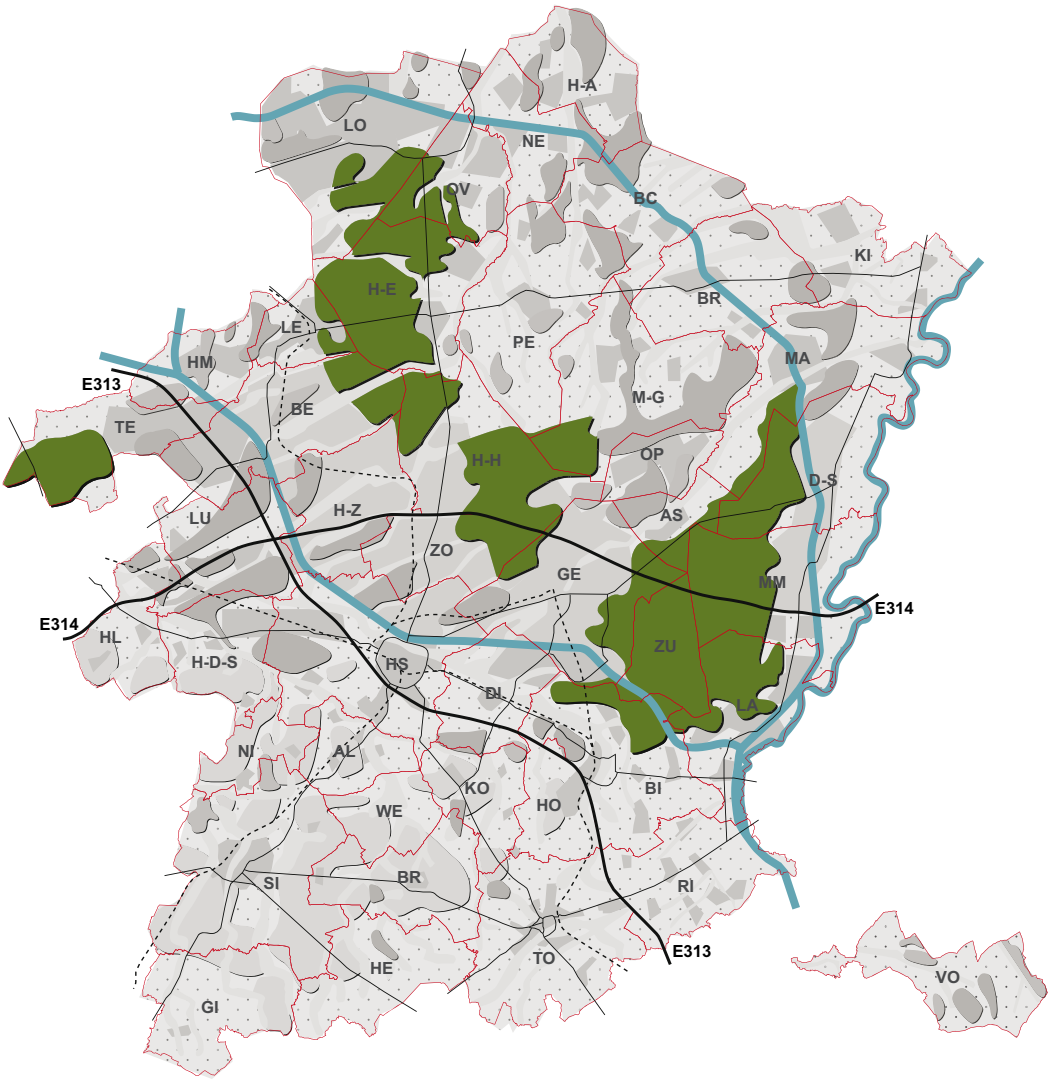
- overdekte infrastructuur
- trainings- en wedstrijdfaciliteiten in open lucht
- afrastering
- grasmat
- aanvullende constructies

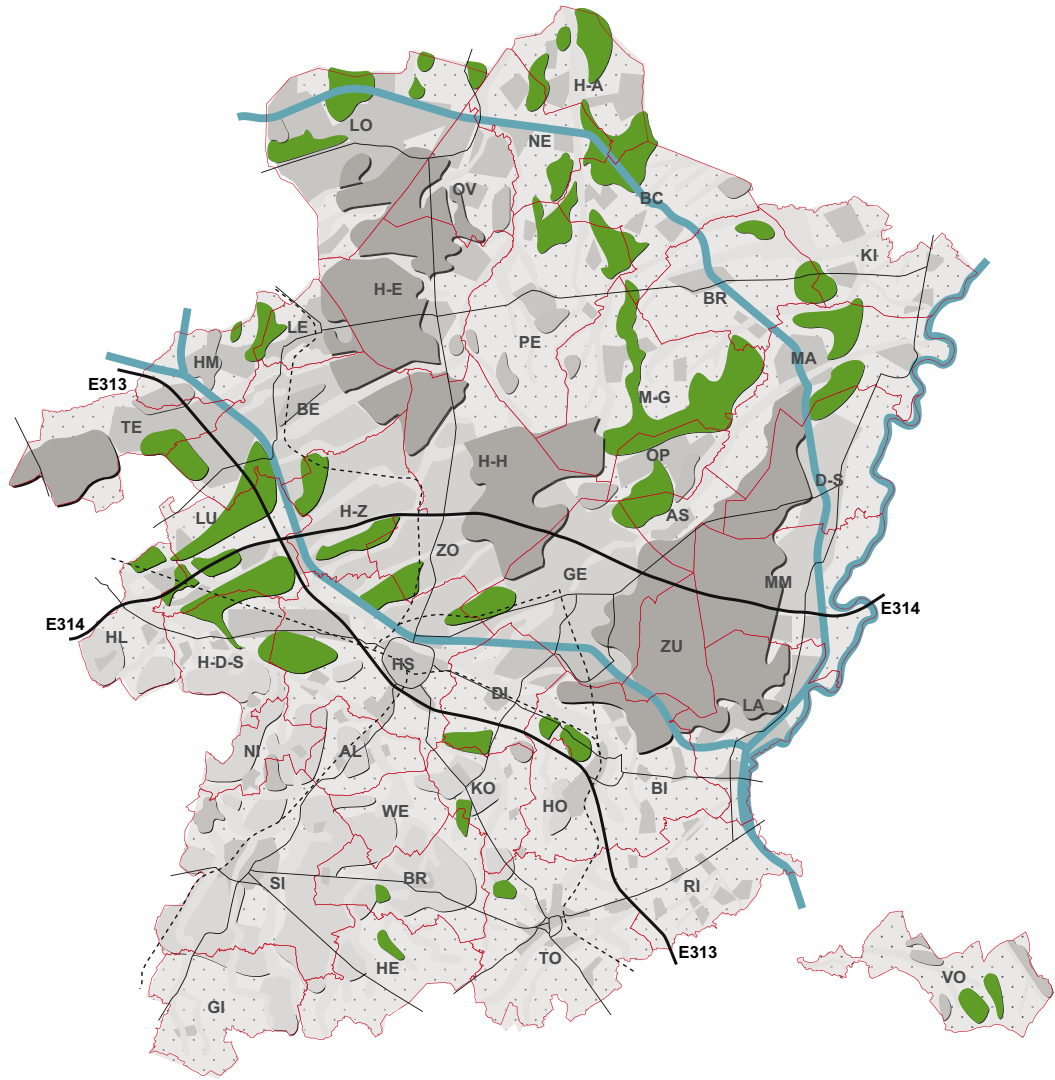
Figuur 1: paardenhouderij heeft een impact op het landschap

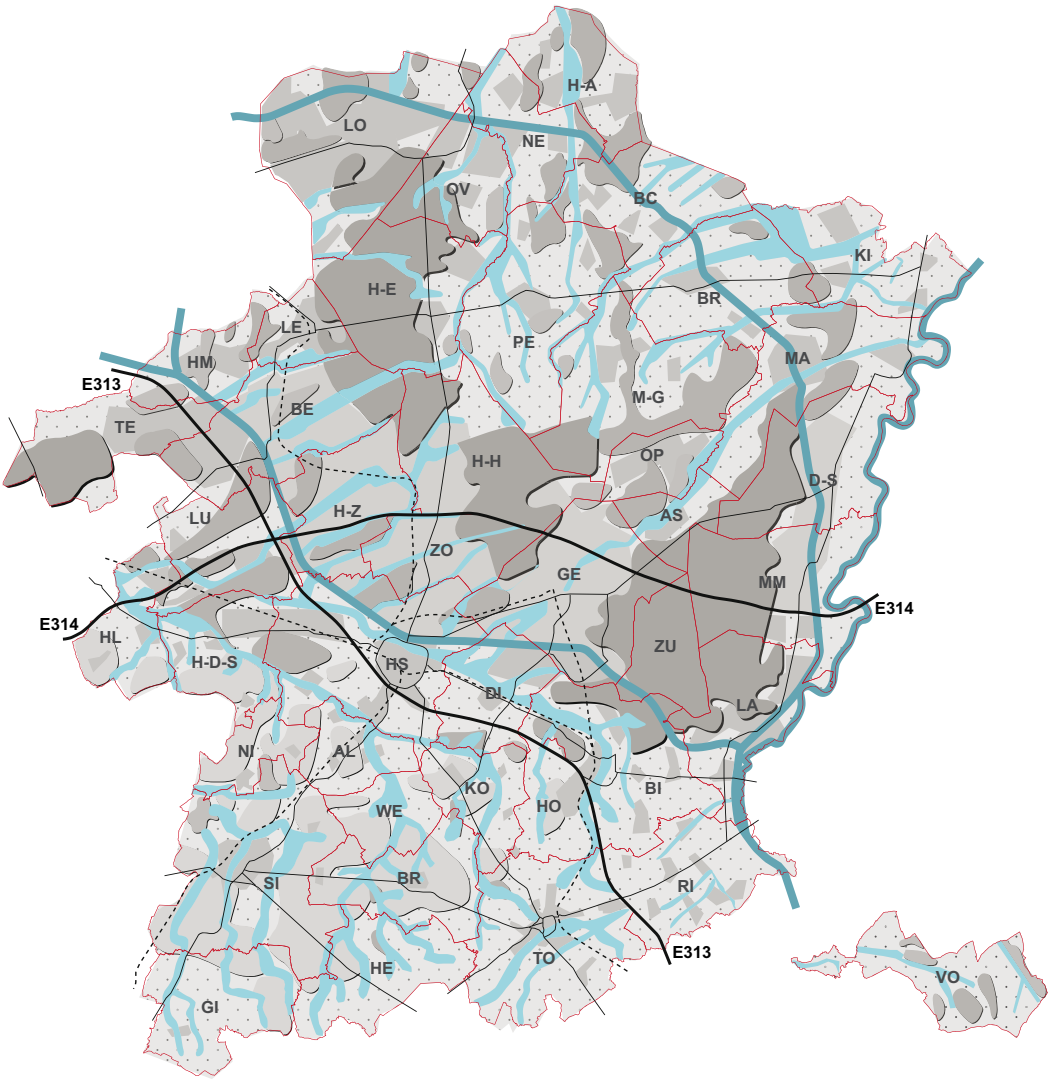
Figuur 2: overzicht van de bouwstenen van het landschap in Limburg (zie ook p.23)

Figuur 3: grote heide- en boscomplexen

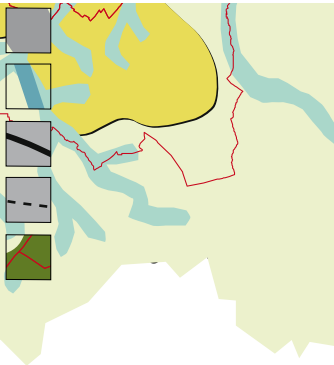
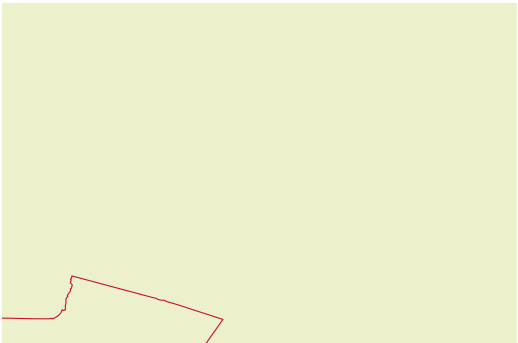

Figuur 4: samenhangende bos- en natuurclusters

Figuur 5: gevarieerd landschap van rivier- en beekvalleien

Legende

AL: Alken	H-A: Hamont-Achel	KO: Kortesseem	OV: Overpelt
AS: As	H-D-S: Herk-De-Stad	LA: Lanaken	PE: Peer
BC: Bocholt	H-E: Hechtel-Eksel	LE: Leopoldsburg	RI: Riemst
BE: Beringen	HE: Heers	LO: Lommel	SI: Sint Truiden
BI: Bilzen	H-H: Houthalen-Helchteren	LU: Lummen	TE: Tessenderlo
BR: Borgloon	HL: Halen	MA: Maaseik	TO: Tongeren
BR: Bree	HM: Ham	M-G: Meeuwen-Gruitrode	VO: Voeren
DI: Diepenbeek	HO: Hoeselt	MM: Maasmechelen	WE: Wellen
D-S: Dilsen-Stokkem	HS: Hasselt	NE: Neerpelt	ZO: Zonhoven
GE: Genk	H-Z: Heusden-Zolder	NI: Nieuwerkerken	
GI: Gingelom	KI: Kinrooi	OP: Opglabbeek	

Landschappelijk kader

Inleiding: 7 bouwstenen van het Limburgs landschap

(Figuur 2) Vanuit het streven naar een verantwoorde ruimtelijke ordening worden de voor de paardenhouderij typische constructies, het grondgebruik en de infrastructuur zo goed mogelijk afgestemd op het landschap waarin ze worden gerealiseerd. Daarbij kan namelijk rekening worden gehouden met het behoud en versterking van typische landschapselementen, kavelstructuur, plantensoorten, beekvalleien en dergelijke.

Vanuit het onderzoek van de landschappen in Limburg zijn zeven typische landschapscomponenten gedistilleerd. Zij zijn de specifieke bouwstenen van het landschap. Volgende bouwstenen van het landschap worden onderscheiden:

- grote bos- en heidecomplexen
- samenhangende bos- en natuurclusters
- gevarieerd landschap van rivier- en beekvalleien
- kleinschalig landschap met kleine landschapselementen en bosfragmenten
- visueel open landbouwruimten
- landbouwruimten met een hoge concentratie van laagstam fruitplantages
- bebouwde gebieden.

De verschillende bouwstenen van het landschap zijn weergegeven op kaart.

In dit hoofdstuk worden de bouwstenen van het landschap kort beschreven en geïllustreerd aan de hand van foto's en een (niet limitatieve) lijst van gebieden die onder de betreffende categorie vallen.

Landschappelijke bouwsteen 1: grote heide- en boscomplexen

(Figuur 3) Het landschap in de grote heide- en boscomplexen wordt gekenmerkt door duinen, heide en naaldbossen. Deze complexen zijn gesitueerd aan de westelijke en zuidelijke randen van het Kempens plateau. De reliëfverschillen en de afwisselende bodemtypes zorgen voor een landschappelijke verscheidenheid. De naaldbossen zijn dominant aanwezig in dit landschap maar de hoge belevingswaarde schuilt vaak in de afwisseling van gesloten bossen en open heidevlakten, weilandjes en beekvalleien. De verschillende soorten van bebossing (naaldhout en loofhout), de hoogteverschillen en de moerassen en vennen zorgen voor een verdere verrijking van dit beeld.

grote heide- en boscomplexen © Mijzel Decler

De grote heide- en boscomplexen zijn de meest waardevolle bouwstenen van het landschap. De kwetsbare natuur moet worden gevrijwaard. Typische landschapselementen zoals bossen, heidevlakten, kleinschalige percelen, meanderende beken, moerassen en vennen worden behouden. Waar mogelijk kunnen zij worden versterkt en opnieuw toegepast.

Volgende gebieden maken deel uit van de drie grote heide- en boscomplexen:

- Nationaal Park Hoge Kempen en uitlopers: Horensberg, Looienheide, militair domein Zutendaal, Grote Kievitheide, Schootshei, Bergerven, het gevarieerd parklandschap ter hoogte van Munster-Bilzen in het zuiden, de trapsgewijze helling (steilrand) van het Kempens Plateau tot de vlakte van de Maas
- Park Midden Limburg en uitlopers: militair domein Houthalen-Helchteren, Hoevebos, Terhaagdoornheide, de Teut, Molenheide, Schennersberg
- Bosland (vroegere Park Lage Kempen en uitlopers): Kattenbos(heide), Pijnven(nerheide), Kamp Van Beverlo, Hechtelse Heide, Helchterenbos.

Landschappelijke bouwsteen 2: samenhangende bos- en natuurclusters

(Figuur 4) De samenhangende bos- en natuurclusters zijn aaneengesloten gehelen van voornamelijk biologisch waardevolle gebieden, soms afgewisseld met kleinschalige landbouwpercelen. De biologische waarde vindt haar oorsprong in bijvoorbeeld een specifieke waterhuishouding of een uitzonderlijk hoge concentratie van kleine landschapselementen en opgaand groen. De clusters zijn gelegen op onder andere duinengordels, in 'depressies' of vlakke gebieden die aansluiten bij de rivier- en beekvalleien en op droge, kalkrijke gronden. Het landschap is herkenbaar door de relatief hoge concentratie aan bijvoorbeeld voedselarme vennen, rietvelden, vijvers, beboste percelen, heidegebieden, moerassen, schrale of natte graslanden en kleinschalige weidegebieden, al dan niet omgeven door vele houtkanten.

Een belangrijke doelstelling is om de landschappelijke en ecologische samenhang niet te verstoren. Dit is belangrijk voor zowel de samenhang binnen de biologisch waardevolle gebieden als de samenhang met rivier- en beekvalleien in de nabijheid. Typische landschapselementen zoals kleine bosgehelen, kleine percelen en extensieve gronden met biologische waarde worden behou-

samenhangende bos- en natuurclusters © Mijzel Decler

den. Waar mogelijk kunnen zij worden versterkt en opnieuw toegepast.

Onder andere volgende gebieden maken deel uit van de samenhangende bos- en natuurclusters:

- in de omgeving van de grote heide- en boscomplexen: de duinengordel van Opglabbeek, Moorsberg, Heiderbos
- in de vlakte van Peer en Bochelt: de Beverbeekse Heide, Achelse Heide, Hoeven, Hageven, het Lo, Lozer Heide, Dorperheide, Kolisbos en de lange boscluster tussen Kaulille en Opglabbeek
- in het Maasland: Stamprooierbroek - Jagersborg - den Tösh
- in de Demervallei en het Vijvergebied van Midden Limburg: Groenendaal - Schoonbeek, Schoonbeek - Eik
- in vochtig Haspengouw: Mielenbos - Mierhoopbos, Schelfheide, kasteeldomein van Wijer, gebied Herkenrodebos - Zusterkloosterbos, Nieuwenhoven - Galgenbos, Kluisbos, Bellevuebos, Wijngaardbossen
- in droog Haspengouw: Zevenbronnen, beemden in de Jekervallei rond Tongeren
- in de Voerstreek: Alserbos, Veursbos, cuesta's, Altembroek.

Landschappelijke bouwsteen 3: gevarieerd landschap van rivier- en beekvalleien

(Figuur 5) De omgeving van beken en rivieren wordt voornamelijk gekenmerkt door een meer kleinschalig en gevarieerd landschap met een specifieke waterhuishouding. Er is een grotere concentratie van moeraspercelen, nat bos, al dan niet extensief gebruikte weilanden, ruigten, beemden en hooiland dan in andere bouwstenen van het landschap. In sommige gevallen flankeren bomenrijen of houtkanten de oevers. Door de nattere bodems is de natuurwaarde er meestal hoger. Bepaalde indicatoren geven de ligging in een valleigebied aan, zoals de aanwezigheid van voorgenoemde landschapselementen, het voorkomen van bos of randbegroeiing van els, wilg, zuur eikenbos, bloemenrijke hooilanden en dergelijke. Weilandcomplexen komen vooral voor in de nabijheid van de verschillende beekvalleien waar de bodem vaak te nat is voor akkerbouw. Door bebouwing en intensieve landbouwontginning tot op de oever zijn de valleien soms moeilijk herkenbaar in het landschap. Beken vormen open ruimte verbindingen doorheen gebieden met een hoge bebouwingsconcentratie.

gevarieerd landschap van rivier- en beekvalleien © Mijzel Decler

Voor de rivier- en beekvalleien staat een goede continuïteit in de lengterichting van de waterloop voorop, samen met de vrijwaring van een voldoende grote valleiruimte waarin aandacht is voor behoud van bestaande en waar mogelijk realisatie van nieuwe moeraspercelen, nat bos, extensief gebruikte weilanden, ruigten, beemden en hooiland. Ook kan het netwerk van kleine landschapselementen verder worden uitgebouwd volgens bestaande en in de streek voorkomende structuren.

Onder andere volgende gebieden maken deel uit van het gevarieerd landschap van rivier- en beekvalleien:

- in de omgeving van de grote heide- en boscomplexen: Bosbeekvallei, Zwarte Beek en Grote Nete
- beekvalleien in de vlakte van Peer en Bocholt met een hoge concentratie van historisch permanente graslanden en kleine landschapselementen: Elsenloop, Dommel, Holvenloop, Bolisserbeek, Peerderloop, Warmbeek, Abeek, Zuurbeek, Wijshagerbeek en Itterbeek
- in het Maasland: Maas, Abeek, Zuurbeek, Itterbeek, Bosbeek, Zanderbeek
- in het Vijvergebied van Midden Limburg: Zwarte Beek, Helderbeek, Mangelbeek, Laambeek, Slangenbeek, Stiemerbeek, Zusterkloosterbeek
- in vochtig Haspengouw: Demer, Melsterbeek, Herk, Gete, Mombeek en Winterbeek, Fonteinbeek, Bollenbeek, Sint-Annabeek, 's Herenelderenbeek, Molenbeek, Halverwegbeek, Nieuwzouw, Asbeek, Graasbeek, Kelsbeek, Brikbeek, Wermerbosbeek
- in droog Haspengouw: Herk, Heerse Beek, Veulensbeek, Mombeek, Jeker, Molenbeek
- in de Demervallei: Munsterbeek, Broekbeek, Wilderbeek, Krombeek, Meersbeek
- in de Voerstreek: Berwijn, Voer, Veurs, Noorbeek, Beek, Gulp, Remersdaalbeek.

Landschappelijke bouwsteen 4: kleinschalig landschap met kleine landschapselementen en bosfragmenten

(Figuur 6) Dit soort landschap heeft een hoge concentratie aan kleine landschapselementen zoals bosjes, knotbomen, hoogstamboomgaarden, graften, houtkanten, holle wegen, grachten en dergelijke. Door die hoge concentratie ontstaat een waardevol fijnmazig netwerk van kleine landschapselementen. Daarom noemt men het

kleinschalig landschap met kleine landschapselementen en bosfragmenten © Mijzel Decler

landschap ‘kleinschalig’. De open ‘kamers’ die ontstaan tussen deze kleine landschapselementen hebben een vrij beperkte oppervlakte en worden in vele gevallen gebruikt als weiland of extensieve akker. Opgaande kleine landschapselementen zoals houtkanten, bosjes, hagen en bomenrijen zorgen voor een kleinschalig landschap met een meer gesloten karakter. Hoogstamboomgaarden situeren zich meestal in de zone tussen de bebouwing en de achterliggende visueel open landbouwruimten. Het landschap is herkenbaar door de aanwezigheid van een assortiment en veelheid van kleine landschapselementen, bestaande uit bijvoorbeeld houtwallen, solitaire bomen, bomenrijen (eik) en bomengroepen, akkers, vennen, sloten als perceelscheiding enz. Om de typische kleinschaligheid van het landschap te behouden en te versterken worden bestaande kleine landschapselementen gevrijwaard en nieuwe - voornamelijk opgaande - kleine landschapselementen gerealiseerd. De open landschapskamers blijven beperkt in oppervlakte. Kleinschalige landschappen met een concentratie van kleine landschapselementen komen onder andere voor:

- tussen het Park Midden Limburg en het Nationaal Park Hoge Kempen
- in de vlakte van Peer en Bocholt (meestal te vinden aan de rand van de beekvalleien)
- diverse kasteelparken, abdijdomen, gehelen van hoogstamboomgaarden enz.

Landschappelijke bouwsteen
5: visueel open landbouwruimten

(Figuur 7) Het agrarisch grondgebruik is eigen aan grote delen van Limburg. Op de meest waardevolle bodems en op de plateaus komen goed gestructureerde agrarische gebieden voor. Het open akkerland en (vooral intensief gebruikte) weilanden overheersen. Doordat er minder opgaand groen is heeft dit landschap min of meer een visueel open karakter. Deze openheid wordt voornamelijk begrensd door bestaande bebouwing. Elke vorm van nieuwe bebouwing heeft dan ook een directe impact op het landschap. De visuele openheid is een waardevolle eigenschap van dit landschap. Versnippering van de structureel open ruimte moet worden vermeden en nieuwe ruimte begrenzend ingrepen moeten zeer nauwkeurig worden afgewogen. Een hoge architecturale kwaliteit van zichtbare bebouwing is een belangrijk aandachtspunt. Onder andere volgende gebieden maken deel uit van de visueel open landbouwruimten:

visueel open landbouwruimten © Frans Van Bauwel

- in de omgeving van de grote heide- en boscomplexen: veeleer kleine fragmenten in de omgeving van o.a. Opoeteren, Opglabbeek, As, Houthalen-oost
- grote gehelen van open landbouwruimten: nagenoeg volledig droog en vochtig Haspengouw, het Maasland en rond de bebouwde gebieden van Peer, Meeuwen, Gruitrode, Bree, Hamont, Achel, Neerpelt, Overpelt, Hechtel, Eksel
- landbouwruimten langs de Zuid-Willemsvaart
- kleinere eenheden tussen de kernen van Maasmechelen, Rekem, Lanaken, in de Wijers (het Vijvergebied van Midden Limburg) en tussen de dicht bij elkaar gelegen dorpen in vochtig Haspengouw.

Landschappelijke bouwsteen
6: landbouwruimten met een hoge concentratie van laagstam fruitplantages

(Figuur 8) In het zuiden van Limburg komen op de landbouwplateaus naast akkers en weilanden ook zeer grote concentraties van laagstam fruitplantages voor. In tegenstelling tot de visueel open landbouwruimten hebben deze gebieden een iets meer gesloten karakter. Dit beeld is typerend voor het landschap ten zuiden van de Herk en Mombeek, tussen Sint-Truiden en Tongeren. De grootste concentratie situeert zich in de zone tussen Sint-Truiden en Borgloon. Belangrijke aandachtspunten in dit soort landschap zijn de vrijwaring van waardevolle vergezichten, de doorweving met een ecologische basisstructuur en de inpassing van bebouwing.

Landschappelijke bouwsteen
7: bebouwde gebieden

(Figuur 9) Naast al de hierboven beschreven open ruimten in Limburg zijn er uiteraard ook heel wat bebouwde gebieden. Dit zijn al de stedelijke gebieden, de woonkernen van verschillende grootte maar ook de verspreide dichtbebouwde gebieden buiten deze kernen, de bebouwingslinten en de bedrijvenszones. Aangezien heel wat particulieren een paard bezitten, worden vele weilanden en andere percelen in deze bebouwde gebieden gebruikt voor het houden van paarden. Aangezien de verpaardingsdruk in de bebouwde gebieden vaak hoger ligt dan elders, is het erg belangrijk om verrommeling tegen te gaan. Soberheid en eenvormigheid staan voorop.

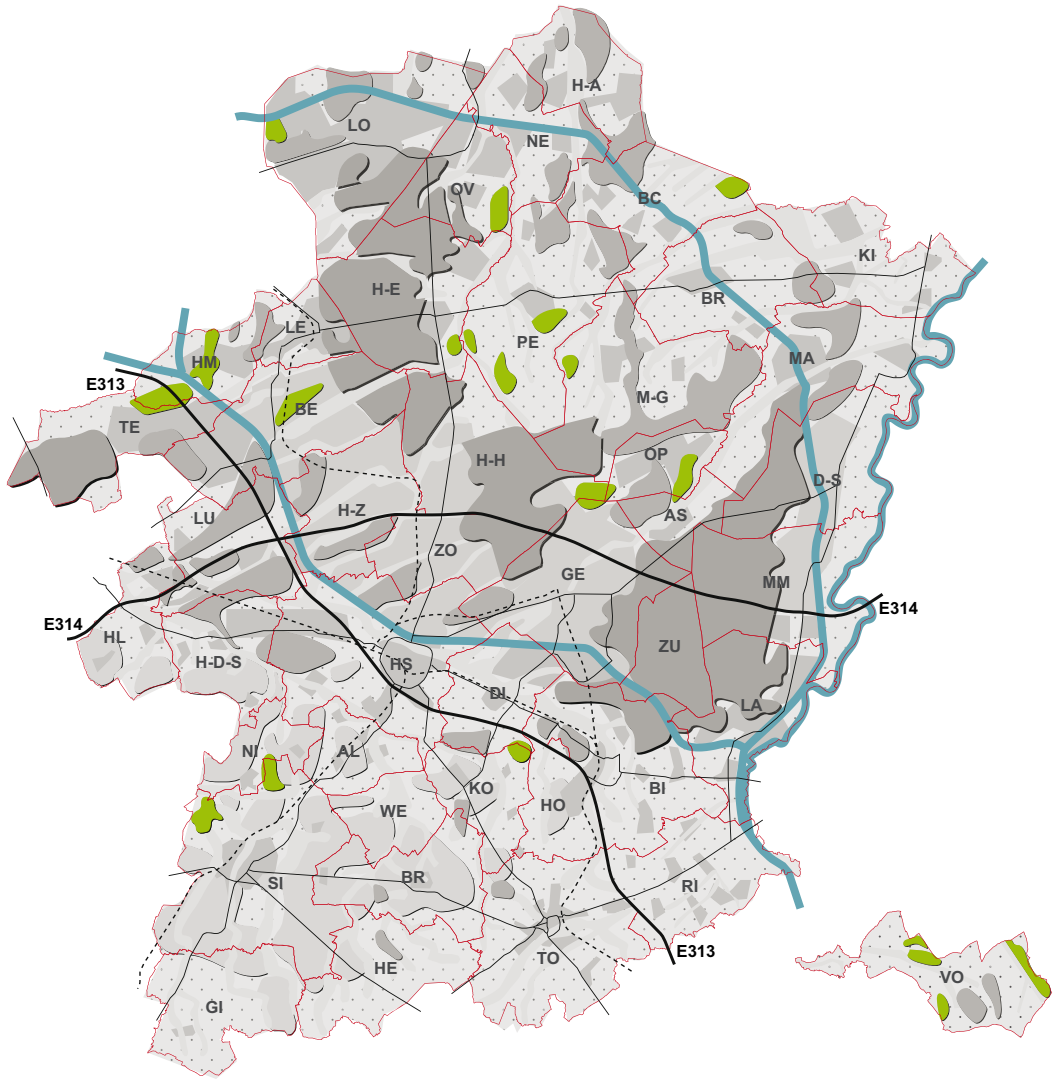
landbouwruimten met een hoge concentratie van laagstam fruitplantages © Misjel Decler

Onder andere volgende gebieden maken deel uit van het verstedelijkt gebied en van de diverse andere bebouwingskernen:

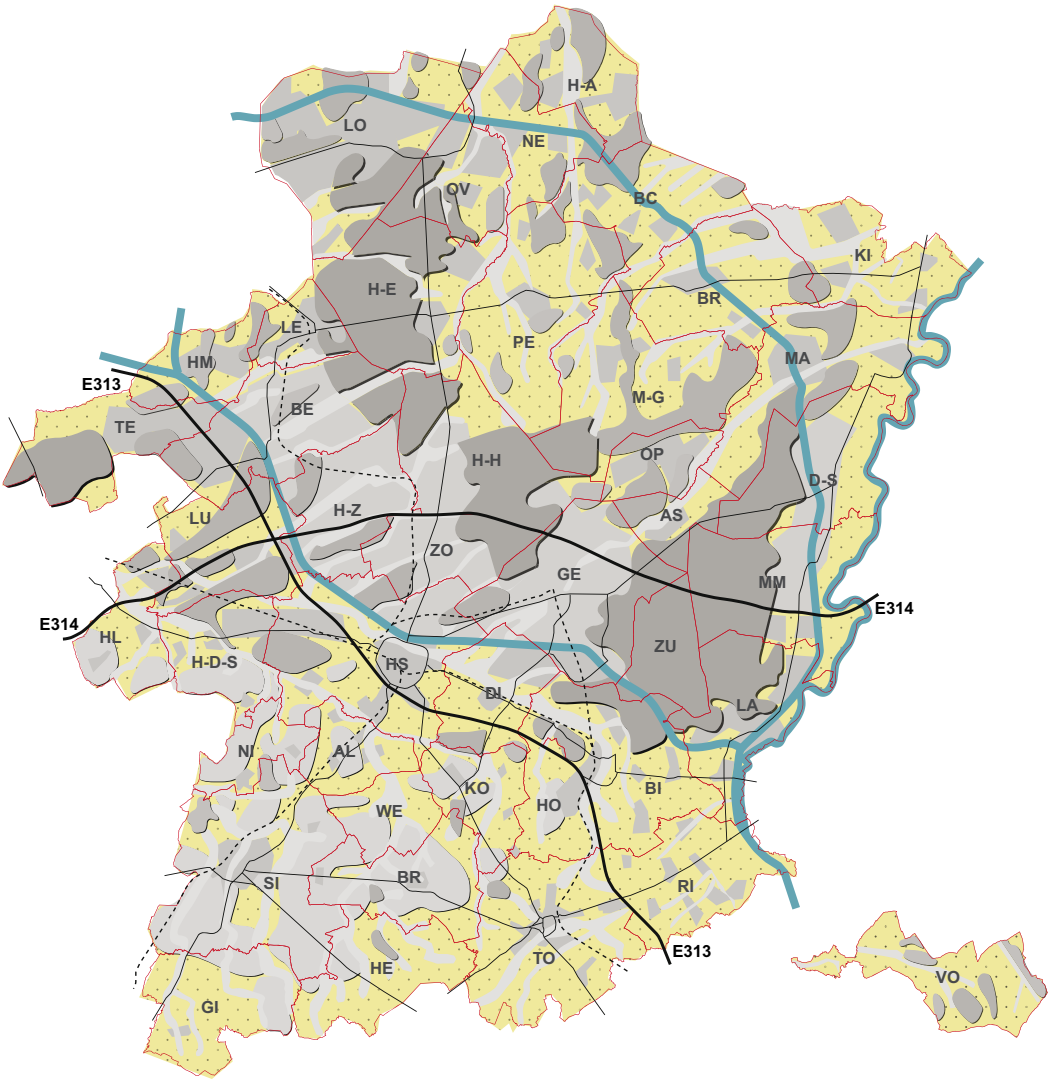
- de verschillende steden, dorpen en woonkernen
- de bebouwingslinten tussen diverse kernen
- de diffuus bebouwde gebieden, zoals in de Wijers (het Vijvergebied van Midden Limburg), delen van de Maasvallei en het gebied Lommel - Neerpelt - Overpelt.

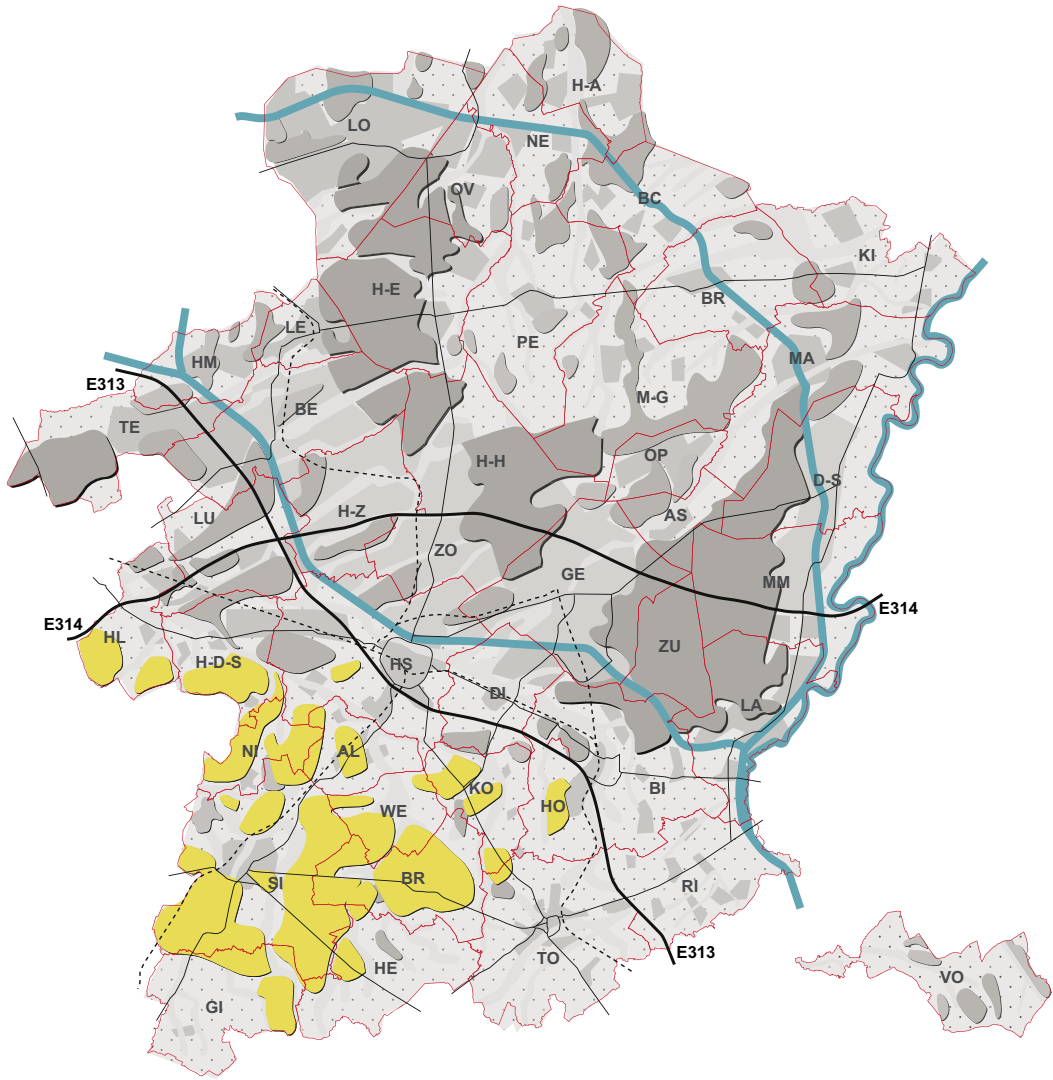
bebouwde gebieden © Misjel Decler

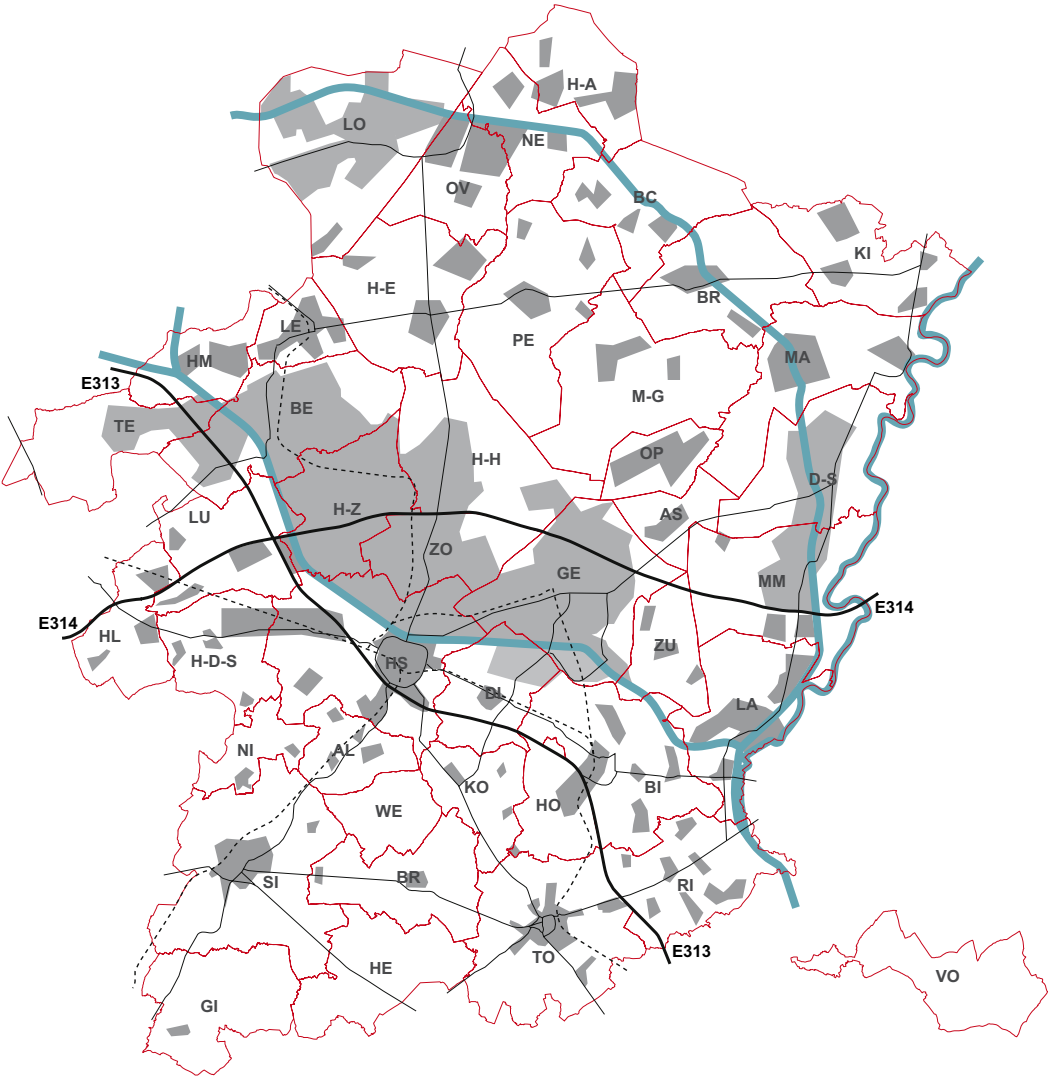
Figuur 6: kleinschalig landschap met kleine landschapselementen en bosfragmenten

Figuur 7: visueel open landbouwruimten

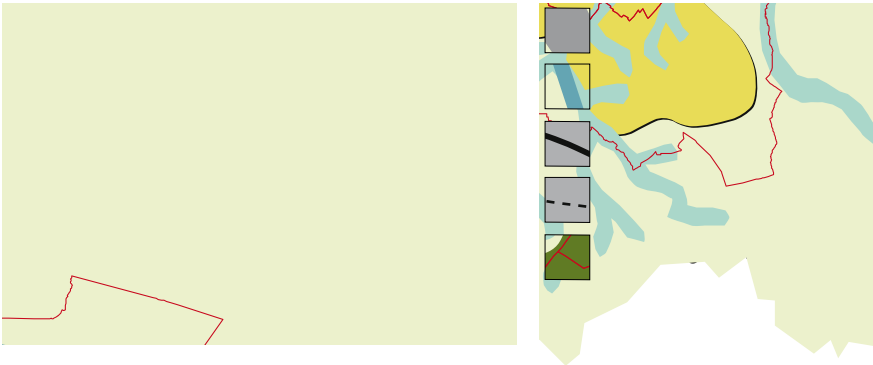

Figuur 8: landbouwruimten met een hoge concentratie van laagstam fruitplantages

Figuur 9: bebouwde gebieden

Legende

AL: Alken	H-A: Hamont-Achel	KO: Kortesseem	OV: Overpelt
AS: As	H-D-S: Herk-De-Stad	LA: Lanaken	PE: Peer
BC: Bocholt	H-E: Hechtel-Eksel	LE: Leopoldsburg	RI: Riemst
BE: Beringen	HE: Heers	LO: Lommel	SI: Sint Truiden
BI: Bilzen	H-H: Houthalen-Helchteren	LU: Lummen	TE: Tessenderlo
BR: Borgloon	HL: Halen	MA: Maaseik	TO: Tongeren
BR: Bree	HM: Ham	M-G: Meeuwen-Gruitrode	VO: Voeren
DI: Diepenbeek	HO: Hoeselt	MM: Maasmechelen	WE: Wellen
D-S: Dilsen-Stokkem	HS: Hasselt	NE: Neerpelt	ZO: Zonhoven
GE: Genk	H-Z: Heusden-Zolder	NI: Nieuwerkerken	
GI: Gingelom	KI: Kinrooi	OP: Opglabbeek	

Bijkomende aandachtspunten met betrekking tot het landschap

Bovenop de bouwstenen van het landschap zijn enkele overkoepelende waardebepalingen belangrijk bij de afweging van een ruimtelijke ingreep. Zo is er de waardebepalende laag van het landschappelijk erfgoed, één met betrekking tot de biologische en ecologische waarde en één met de gebieden van de agrarische structuur. Met betrekking tot deze thema’s is er sectorale wetgeving van toepassing.

Cultuurhistorische landschapswaarden
(Figuur 10) De cultuurhistorische landschapswaarden van Limburg vinden niet enkel hun weerslag in de beschermde monumenten, landschappen en dorpsgezichten. Ook heel wat waardevolle en niet beschermde landschappen zijn ook opgenomen in de ‘landschapsatlas’¹. Deze atlas is een inventaris van het steeds meer bedreigd natuurlijk en cultuurhistorisch erfgoed van onze landschappen. Naast de geregistreerde grote gehelen van cultuurhistorische landschapswaarden zijn er ook geïsoleerde waarden aanwezig op kleinere schaal. Zo moet er bijvoorbeeld met de grootste voorzichtigheid worden omgegaan met de omgeving van hoogstamboomgaarden. De cultuurhistorisch waardevolle landschappen dienen hun uitzicht ook voor de volgende generaties zo veel mogelijk te behouden. Verrommeling, ingrijpende verandering van de perceelsstructuur en bijkomende bebouwing in de open ruimte zijn er niet wenselijk. Algemeen aandachtspunt is het tot het strikt minimum beperken of zelfs verbieden van constructies in cultuurhistorisch waardevolle landschappen. Landschappelijke inpassing en gebruik van beplanting, typisch voor een bepaald gebied, staan voorop. Naast het beperken van constructies is het wel belangrijk om deze waardevolle landschappen toegankelijk te maken zodat de belevingswaarde verhoogt, ook voor ruiters. Het voorzien van voldoende paden, startpunten en informatieborden evenals het versterken van het toeristisch ruiter- en menroutenetwerk doorheen cultuurhistorisch waardevolle landschappen zijn daarom belangrijk. Bestaande bebouwing in waardevolle landschappen kan bijvoorbeeld ook worden gebruikt voor het (op kleine schaal) aanbieden van logies. Hou echter rekening met de cultuurhistorische eigenheid van het gebied en neem de nodige vergunningsprocedures in acht.

¹ E. Hofkens, I. Roosens, (eds.), Nieuwe impulsen voor de landschapszorg. De landschapsatlas baken voor een verruimd beleid, MVG, AROHM, Afdeling Monumenten en Landschappen, 2001

Figuur 10: hoogstamboomgaard in Droog Haspengouw © Mijstel Decler

Vraag tijdig de nodige informatie bij uw gemeentebestuur alvorens initiatieven te ondernemen in cultuurhistorisch waardevolle landschappen.

Elementen van regelgeving en beleid met betrekking tot cultuurhistorische landschapswaarden zijn:	latere wijzigingen
– de landschapsatlas die kan worden geraadpleegd op http://geo-vlaanderen.agiv.be/geo-vlaanderen/landschapsatlas/	– het decreet van 16 april 1996 betreffende de landschapszorg en latere wijzigingen
– het decreet van 3 maart 1976 tot bescherming van monumenten en stads- en dorpsgezichten en latere wijzigingen;	– de omzendbrief LNW/98/01 betreffende algemene maatregelen inzake natuurbehoud en wat de voorwaarden voor het wijzigen van vegetatie en kleine landschapselementen betreft
– het decreet van 30 juni 1993 houdende bescherming van het archeologisch patrimonium en	– het gewestplan: overdruk landschappelijk waardevolle gebieden
	– de Vlaamse codex ruimtelijke ordening.

Biologische waardering
(Figuur 11) In Limburg komen heel wat zones voor met een hoge concentratie aan biologisch waardevolle gebieden. De zeer waardevolle gebieden zijn het talrijkst in de drie grote heide- en boscomplexen², in de samenhangende bos- en natuurclusters en in de rivier- en beekvalleien. Niet enkel de typische natuurgebieden spelen hierbij een rol maar ook de aanwezigheid van bijvoorbeeld historisch permanente graslanden. Door de grote samenhangende groene ruimten zijn deze gebieden erg aangenaam om in te vertoeven, ook te paard. De biologisch waardevolle gebieden zijn in tegenstelling tot de cultuurhistorisch waardevolle landschappen minder vaak gebaat met een al te uitgebreide toegankelijkheid aangezien dit een verstoring van de aanwezige flora en fauna met zich mee kan brengen. De toegankelijkheid dient zich daarom te beperken tot weloverwogen tracés in overleg met de beheerende organisaties en vergunningverlenende instanties. Dit is een belangrijk aandachtspunt bij het verder uitwerken van het toeristisch ruiter- en menroutenetwerk. De biologisch waardevolle gebieden zijn wel gebaat met een toename van landschapselementen die de samenhangende ecologische infrastructuur ten goede komen.

Elementen van regelgeving en beleid met betrekking tot biologische waardering zijn:	betrekking tot biologische waardering van een gebied is te vinden op volgende website: http://www.agiv.be/
– meer informatie met	

² Nationaal Park Hoge Kempen, Park Midden Limburg en Park Lage Kempen.

Figuur 11: ven in het Vijvergebied Midden Limburg © Mijstel Decler

gis/diensten/geo-vlaanderen/?catid=76	elementen betreft
– het bosdecreet van 13 juni 1990	– het gewestplan: bestemmingen bosgebied, natuurgebied en natuurgebied met wetenschappelijke waarde of natuurreservaat
– het decreet van 21 oktober 1997 betreffende het natuurbehoud en het natuurlijk milieu	– de Vlaamse codex ruimtelijke ordening
– het besluit van de Vlaamse regering van 15 mei 2009 met betrekking tot soortenbescherming en soortenbeheer	– Het Vlaams Ecologisch Netwerk (VEN), het Integraal Verwevings- en Ondersteunend netwerk (IVON), de natuurverwevingsgebieden en natuurverbindingsgebieden
– de omzendbrief LNW/98/01 betreffende algemene maatregelen inzake natuurbehoud en wat de voorwaarden voor het wijzigen van vegetatie en kleine landschaps-	– De speciale beschermingszones, Vogel- en Habitatrichtlijngebieden

Gebieden van de agrarische structuur
(Figuur 12) Het agrarisch grondgebruik is eigen aan grote delen van Limburg. Sommige landbouwruimten vertonen een versnipperde structuur, andere zijn grote aaneengesloten landbouwgebieden. Dit typisch landschap wordt gekenmerkt door een zekere visuele openheid die moet worden gevrijwaard. Vanuit zowel ruimtelijk als landbouweconomisch oogpunt is het een aandachtspunt om de impact van de paardenhouderij op het typisch landbouwlandschap tot een minimum te beperken. Constructies die aan de paardenhouderij zijn gerelateerd, worden best aansluitend bij bestaande bebouwing gerealiseerd, namelijk daar waar geen aantasting van de structurele agrarische open ruimte wordt veroorzaakt. Ook afrasteringen zijn zeer beeldbepalend en moeten omzichtig worden ingeplant. De aanwezigheid van het ruiter- en menroutenetwerk geeft een mogelijkheid tot verbrede landbouwactiviteiten zoals hoevetoerisme, pensionstalling en verkoop van producten aan paardenhouders. Ook kunnen verouderde en dus voor de landbouw oninteressante landbouwbedrijfszetels een nieuw leven krijgen dat kadert in de paardenhouderij. Hou echter rekening met de agrarische eigenheid van het gebied en neem de nodige vergunningsprocedures in acht. Vraag tijdig de nodige informatie bij uw gemeentebestuur alvorens initiatieven te ondernemen in agrarische zones.

Elementen van regelgeving en beleid met betrekking tot gebieden van de agrarische structuur zijn:	– de wet van 7 oktober 1886 - Veldwetboek
– de omzendbrief RO/2010/01 betreffende het ruimtelijk beleid binnen de agrarische gebieden waarvoor de bestaande plannen van aanleg en ruimtelijke uitvoeringsplannen herbevestigd zijn	– het besluit van de Vlaamse regering betreffende het sluiten van beheersovereenkomsten en het toekennen van vergoedingen ter uitvoering van Verordening (EG) nr. 1698/2005 van de Raad van 20 september 2005 inzake steun voor plattelandsontwikkeling
– meer informatie over de gebieden van de agrarische structuur: http://www.rsv.vlaanderen.be/nl/planningsprocessen/Buitengebied/ ;	– het gewestplan: bestemming agrarisch gebied
	– de Vlaamse codex ruimtelijke ordening.

Figuur 12: akker in Droog Haspengouw © Mijstel Decler

Inspiratie bij realisatie

Inleiding

In het voorgaande hoofdstuk werden de typische bouwstenen van het Limburgs landschap met hun karakteristieke kenmerken en kwaliteiten toegelicht. In dit hoofdstuk worden concrete ideeën aangereikt om infrastructures in dit landschap te integreren. Sommige van de principes zijn, mits de nodige nuancerings, van toepassing op alle landschappen. Andere principes zijn dermate specifiek dat deze enkel in bepaalde bouwstenen van het landschap relevant zijn. Volgende infrastructures worden behandeld:

- overdekte infrastructuur
- trainings- en wedstrijdfaciliteiten in open lucht
- afrastering
- grasmats
- aanvullende constructies.

Indien verschillende van de opgesomde infrastructuurtypes met elkaar worden gecombineerd, heeft dit uiteraard een hogere dynamiek tot gevolg. Ook de schaalgrootte speelt een belangrijke rol bij de impact van een ontwikkeling op het landschap. Alle initiatieven moeten daarom in hun geheel goed worden afgetoetst zodat zij in een evenwichtige verhouding staan tot de omgeving.

Inspiratie bij realisatie 1: overdekte infrastructuur

Waarom belangrijk

(Figuur 13, 14) Door een stijgende populariteit voor paarden in het algemeen vormen het houden van en het omgaan met paarden geen exclusiviteit meer voor diegenen die ook de ruimte bezitten om paarden nabij of in de buurt van het woonhuis te stallen. Vele paardenliefhebbers hebben zelf geen ruimte om een paard te stallen en hebben nood aan een manege of een pensionstalling. Door deze trend van stallen van paarden voor andere paardenliefhebbers is naast het klassiek houden van paarden in en om de omgeving van de woning ook een nieuwe ontwikkeling gestart waarbij naast de gekende maneges ook pensionstalling wordt aangeboden. Deze aanverwante vorm van paardenhouderij heeft naargelang de omvang van de activiteit een aantal faciliteiten en infrastructures nodig zoals stalling, parkeerterruimte, opbergruimtes enz. Kortom er ontstaat een nieuwe soort van gebouwencluster die niet dezelfde publieke functies bevatten als een manege maar toch een soortgelijke (weliswaar vaak kleinschaliger) infrastructuur nodig heeft. Zoals reeds vermeld is er een ontwikkeling van een steeds groter aantal vormen van paarden houden, stallen en berijden. Hierdoor worden ook het spreidingspatroon en de frequentie waarmee constructies van de paardenliefhebberij zich in het bebouwde en onbebouwde landschap laten opmerken, steeds groter. Daarom vormt de overdekte infrastructuur naast de grasmats, de afrastering en de trainings- en wedstrijdfaciliteiten in open lucht een eerste belangrijk hoofdstuk dat hier wordt behandeld. Er bestaan heel wat verschillende vormen van overdekte infrastructuur, bepaald door functie en omvang van de constructies. De grootschalige constructies zijn onder andere grote overdekte pistes alsook kantines, overnachtingsfaciliteiten, grootschalige stallingen, schuren. Schuilmutsen, kleinschalige opbergruimtes, technische ruimtes, kleinschalige kantoorfaciliteiten enz. behoren veeleer tot de kleinere constructies. Hoe klein constructies ook zijn, zij kunnen verstorend werken in het landschap en verdienen steeds de nodige aandacht. Een ruimtelijk verantwoorde en voldoende grote gemeentelijke binnenspiste kan de druk bij private paardenhouders doen afnemen om elk voor zich een overdekte piste aan te willen leggen. Hierbij kunnen de Scandinavische landen waar publieke

infrastructuur voor paarden sterk ingeburgerd is, als voorbeeld worden gesteld. Dit zou ook een antwoord bieden op de veel gestelde vraag naar oefenterreinen voor rijverenigingen.

Overall toepasbare aanbevelingen

De geformuleerde aanbevelingen zijn uiteraard af te toetsen met de codex ruimtelijk ordening, de vigerende stedenbouwkundige verordeningen, bestemmingsplannen, gemeentelijke beleidsplannen enz. Neem steeds de nodige vergunningsprocedures in acht. Vraag tijdig de nodige informatie bij uw gemeentebestuur alvorens initiatieven te ondernemen.

Optimaal hergebruik van bestaande infrastructures

Vlaanderen is één van de dichtst bevolkte regio's in Europa wat betekent dat heel wat oppervlakte van onze regio bebouwd of verhard is. In 2010 was reeds 26,4%³ van onze grondoppervlakte in Vlaanderen bebouwd of ingenomen door aangelegde gebouwen. In functie van de algemene leefbaarheid zijn het verder dicht slibben en verstenen van de open ruimte zo veel mogelijk te vermijden. Daarom is het wenselijk om in de eerste plaats te denken aan het hergebruiken van bestaande gebouwen of gebouwenclusters voor het houden, verzorgen en stallen van paarden. Dit betekent het opnieuw benutten van in onbruik geraakte of op heden onderbenutte volumes en constructies. Het hergebruik van hoevegebouwen kan een maximale win-win situatie tussen paardenhouderij en duurzaam patrimoniumgebruik opleveren. Als een bestaande site kan worden hergebruikt, betekent dit dat er elders geen bijkomende ruimte voor een nieuwbouw moet worden aangesneden. Uiteraard moet er eveneens worden nagegaan of de gebouwen wel geschikt zijn voor de huisvesting van paarden of het gebruik als rijhal en of deze omvorming financieel haalbaar is. In sommige gevallen zullen grondige aanpassingswerken (bijvoorbeeld verhogen) of zelfs het volledig heropbouwen van het gebouw noodzakelijk zijn.

³ cfr. de gegevens van FOD Economie, http://economie.fgov.be/nl/statistieken/cijfers/leefmilieu/geo/bebouwde_gronden.

Respect voor bouwkundig erfgoed en waardevolle omgeving

In het geval van cultuurhistorisch waardevol patrimonium vereist de integratie van een gebruik als paardenhuisvesting een fijngevoelige aanpak. Het herstructureren, verbouwen en aanpassen van het bestaand patrimonium gebeuren het best op deze wijze dat het karakter, het algemeen uitzicht en de architecturale expressie van het historisch waardevol ensemble niet verdwijnt. Wanneer binnen een dergelijke cluster van waardevolle gebouwen een nieuw volume wordt toegevoegd, moet er voldoende aandacht zijn voor een architecturale dialoog tussen oud en nieuw zonder afbreuk te doen aan de cultuurhistorische waarde van het bouwkundig erfgoed. Wanneer deze integratie zich met het nodig respect en gevoel voor architectuur en sfeer voltrekt, ontstaat opnieuw een grote win-win situatie. Het behouden van de waardevolle gebouwen zoals vierkantschuur of langgevelhoeves betekent een meerwaarde inzake het landschap en het behoud van waardevol patrimonium. Daar tegenover staat een karaktervolle huisvesting voor paarden waar ruimte en uitstraling aanwezig zijn voor de uitbouw van een hedendaags, landschapspelijk geïntegreerd en ruim paardenpension. Het bestaand patrimonium krijgt een nieuwe dynamische functie en het paardenverblijf bezit een karaktervolle uitstraling naar bezoekers en recreanten, wat ook kansen biedt voor het versterken van het ruitertoerisme. Uiteraard moet wel eerst worden nagevraagd bij de vergunningverlenende overheid of de herbestemming van de gebouwen wel ruimtelijk en stedenbouwkundig aanvaardbaar is. Hou steeds rekening met de cultuurhistorische eigenheid van het bouwkundig erfgoed en neem de nodige advies- en vergunningsprocedures in acht.

Inplanting van nieuwe constructies binnen gebouwenconcentraties

Indien er een nieuwe constructie nodig is, situeert zij zich het best zo dicht mogelijk bij een bestaande bebouwde omgeving. Onder bepaalde voorwaarden en in bepaalde gevallen kan een bestaand ensemble van gebouwen nog worden uitgebreid met een nieuw volume dat bij voorkeur aansluit op het bestaande, dit zowel fysiek, inzake materiaalgebruik alsook naar kroonlijsthoogte, dakvorm en nokhoogte. Door het hergebruiken van bestaande gebouwen en eventueel uitbreiden door aansluitende nieuwe volumes,

Figuur 13: hergebruik van bestaande structuren, stal Vermeulen, Neerhovenstraat 65, 3670 Meeuwen-Gruitrode

Figuur 14: hergebruik van bestaande structuren, overdekte ruiterspiste, stal Vermeulen

integreren de nieuwe faciliteiten zich optimaal in een reeds bestaand bebouwd weefsel.

Inspelen op het bestaand recreatief netwerk

Aanvullend op het optimaal benutten van bestaande gebouwen en constructies, vormt het inspelen op bestaande uitgebouwde recreatieve infrastructuren een belangrijk aandachtspunt. In Limburg bestaat vandaag reeds een sterk uitgebouwd recreatief netwerk dat naast de wandelaar, de fietser en de mountainbiker ook een ruim aanbod aan routes voor ruiters en menners bevat. Vanuit dit oogpunt is bij het inplanten van op ruitertoerisme gerichte faciliteiten het evident en noodzakelijk dat deze nieuwe ontwikkelingen optimaal inspelen op het aanbod en de faciliteiten van dit recreatief netwerk. Dit brengt verschillende opportuniteiten met zich mee:

- het direct gebruiken van routes voor recreatieve tochten
- het gebruiken van parkeerfaciliteiten voor trailers
- het ontvangen van paardentoerisme met een minimum aan bijkomende infrastructuren
- het kenbaar maken van de faciliteit aan de voorbij komende recreant
- het inspelen op complementariteit van andere faciliteiten (eveneens gelegen langs het recreatief netwerk)

Inplanting van constructies in functie van landschapsbouw/herstel

Het provinciebestuur is ervan overtuigd dat het implementeren van nieuwe infrastructuren voor het houden en verzorgen van paarden kan worden aangegrepen om de landschappelijke kwaliteit van de site op te waarderen. Dit betekent dat het eventueel inplanten van een nieuwe infrastructuur moet worden geflankeerd met de realisatie van nieuwe (naar het cultuurhistorisch verleden refererende) bouwstenen van het landschap die het huidig landschap kan opwaarderen. Op welke manier en onder welke vorm deze meerwaarde kan worden gerealiseerd is onderwerp van een snel maar doordacht landschappelijk onderzoek dat inspeelt op het landschapstype waarin het goed zal komen te liggen.

Natuurlijke materialen en kleuren

Het begeleiden en het inkaderen van constructies met aangepaste groenobjecten zijn zeer belangrijke bouwstenen voor de integratie in het landschap. Het is noodzakelijk om binnen de opbouw van de constructie het materiaal en kleurgebruik optimaal af te stemmen op de visuele verschijningsvorm van het landschap. Daarbij vormen vergrijzend hout en donkere neutrale kleuren en zelfs zwart een betere optie dan heel lichte kleuren of wit. Donkere kleuren absorberen licht en gaan zich neutraal opstellen in het beeld, terwijl lichte kleuren en zeker wit het licht gaan weerspiegelen waardoor zij bij mooi zonnig weer extra worden benadrukt. Naast kleur draagt een aangepaste materiaalkeuze uiteraard ook bij tot een betere landschappelijke inpassing. Vooral het gebruik van hout en baksteen als gevelafwerking bespoedigt een betere landschappelijke integratie. Voor schuilhokken die niet gelegen zijn bij het perceel van de woning of bij andere

bestaande bebouwing, wordt bij voorkeur vergrijzend hout gebruikt.

Oog voor groenstructuren uit de omgeving

(Figuur 15, 16, 17) Het inplanten of uitbouwen van een nieuwe infrastructuur voor de huisvesting van paarden kan worden omkaderd door een uit het omliggend landschap doorgetrokken groenstructuur. Net zoals bij de trainings- en wedstrijdfaciliteiten (zie verder) kan de nieuwe constructie op deze wijze worden gekoppeld aan de aanplant van een solitaire boom, een haag, een houtkant, een bosje en dergelijke. Dit betekent concreet het met een groenstructuur begeleiden van één of meerdere wanden van het gebouw of de constructie. Het laten begroeien van muren is in dit geval ontoereikend. Muren uit beton of baksteen zijn landschappelijk niet ingekleed door het begroenen ervan, zij zijn dat wel door een begeleiding van opgaande groenstructuren. Via een open watersysteem met grachten wordt de aansluiting met het omliggend landschap nog extra versterkt. Deze groenstructuren kunnen afhankelijk van het type landschap opgebouwd zijn uit bomen, heesters, hagen of houtkanten (zie landschapsgebonden aanbevelingen). Alhoewel de integratie van constructies en gebouwen in een sterk bebouwde omgeving vooral focust op de integratie op niveau van het gebouw en zijn uitstraling, is ook in deze context het inbrengen van groen niet onbelangrijk. Aanvullend op de aandachtspunten inzake volume, materiaalgebruik en cultuurhistorische waarde, kan het implementeren van een aantal goed gekozen, sprekende en structurerende groenelementen de uitbouw van een kwaliteitsvolle habitat voor paarden alleen maar versterken. Het betreft in dit geval niet per definitie de grootschalige groenstructuren. Deze aanbeveling focust zich echter meer op het inbrengen van kleinschalige haagstructuren op niveau van het erf, het behouden en/of aanplanten van kleine bomengroepen tot het inbrengen van een solitaire boom die kan en mag uitgroeien tot een beeldbepalend verticaal groenelement.

- Hieronder volgt een overzicht van de relevante regelgeving met betrekking tot overdekte infrastructuur op 1 mei 2012.
- Voor bepaalde handelingen zoals het aanbrengen van verhardingen, constructies en functiewijzigingen is een stedenbouwkundige vergunning vereist. Deze worden opgesomd in artikel 4.2.1 van de Vlaamse codex ruimtelijke ordening, te raadplegen op: www.ruimtelijkeordening.be
 - In de omzendbrief van 8 juli 1997 worden de voorwaarden geschetst voor het oprichten van schuilhokken voor dieren.
 - In de omzendbrief RO/2002/01 van 25 januari 2002 staan richtlijnen voor het beoordelen van aanvragen voor stallingen voor weidedieren. Stallingen zijn in tegenstelling tot schuilhokken bestemd voor het permanent onderbrengen van weidedieren.
 - In het uitvoeringsbesluit van 14 april 2000 worden de vergunningsplichtige functiewijzigingen weergegeven en ook de werken, handelingen en wijzigingen waarvoor geen stedenbouwkundige vergunning vereist is. Onder strikte voorwaarden is de bouw van schuilhokken in landbouwzone vrijgesteld van stedenbouwkundige vergunning: 16 juli 2010 (besluit van de Vlaamse regering tot bepaling van handelingen waarvoor geen stedenbouwkundige vergunning nodig is).
 - In het uitvoeringsbesluit van 28 november 2003 worden de toelaatbare functiewijzigingen weergegeven voor zonevreemde gebouwen.
 - In de discussietekst voor de dialoogdag met betrekking tot ruimtelijke

Figuur 15: recente aanplantingen rond een landbouwbedrijf, stal Vermeulen - Neerhovenstraat 65, 3670 Meeuwen-Gruitrode

Figuur 16: recente aanplantingen rond een landbouwbedrijf, stal Vermeulen - Neerhovenstraat 65, 3670 Meeuwen-Gruitrode

Figuur 17: solitaire bomen en transparante afrasteringen, ruiteries De Blauwe Maaten, Roesstraat 13, 3670 Meeuwen-Gruitrode

ordening en vergun-
 ningen ter voorbereiding
 van het Vlaams actieplan
 voor de paardenhouderij
 wordt een uitgebreid
 overzicht gegeven van de
 voor de paardenhouderij
 relevante wetgeving.

– Er is de technische
 brochure 61: ‘Paarden-
 houderij en stedenbouw-
 kundige vergunningen
 in het agrarisch gebied’
 van de Vlaamse overheid
 / beleidsdomein Land-
 bouw en Visserij.

Landschapsgebonden aanbevelingen

Dit hoofdstuk combineert een aantal generieke
 aanbevelingen met een aantal landschapsspeci-
 fieke suggesties. De doorvertaling naar de bouw-
 stenen van het landschap gebeurt in wat volgt.
 De aanbevelingen vormen in geen geval een
 vrijgeleide om overal in de bouwstenen van het
 landschap van Limburg grootschalige bebouwde
 constructies in te planten. De aanbevelingen
 zijn bedoeld om bouw- of verbouwplannen die
 volgens de geldende regelgeving kunnen worden
 gerealiseerd op een zo goed mogelijke manier
 te integreren in het landschap. Daarbij worden
 onderstaande uitgangspunten gehanteerd bij de
 vergunningverlening en zijn zij derhalve belang-
 rijk bij de initiële locatiekeuze:

- nabij een bebouwd weefsel
- binnen een bestaande bebouwde cluster met
hergebruik van bestaande gebouwen
- niet in en nabij waardevolle natuurbiotopen
- niet midden in open agrarische landschappen
of valleilandschappen
- nabij bestaande recreatieve infrastructuren.

Integreren van gebouwen via bomen

Gebouwen, van groot tot klein, hebben een grote
 impact op de voornamelijk onbebouwde omge-
 ving. Het inkaderen van nieuwe of bestaande
 volumes in een halfopen of vrij gesloten land-
 schap kan de visueel ruimtelijke beleving van
 het landschap heel erg ten goede komen. Door
 het inkleden van volumes met een streekeigen
 groenstructuur zijn zij het minst dominant in het
 landschap. Dit alles gebeurt bij voorkeur door
 het integreren van een aantal punten, lijnen of
 volumes van groenstructuren die in het omlig-
 gend landschap reeds aanwezig zijn.
 Van alle mogelijke groenstructuren zijn bomen
 de meest nadrukkelijk in het oog springende
 groenobjecten. Afhankelijk van hoe zij worden
 gepositioneerd kunnen zij een solitair accent
 vormen, lijnen creëren of een groen volume rea-
 liseren. Het begeleiden van gebouwde construc-
 ties van kleinere omvang kan landschappelijk
 worden geïntegreerd door een solitaire boom of
 een kleinschalige bomengroep (clumb). Grotere
 gebouwen worden het best (indien complemen-
 tair met de karakteristieken van het omliggend
 landschap) begeleid door een bomenrij, een
 boomgaard of een landschappelijke aanplanting
 met opgaand groen.
 Vooral toepasbaar in:

- drie grote bos- en heidecomplexen
- kleinschalig landschap met kleine
landschapselementen en bosfragmenten
- bebouwde gebieden.

Integreren van gebouwen via heggen, hagen en houtkanten

Binnen bepaalde landschappen kunnen bomen
 een vreemde verschijning vormen in de omlig-
 gende landschapsstructuren. Het karakteristiek

beeld van het landschap kan dan echter worden
 gevormd door kenmerkende groenstructuren
 maar dan van een tweede orde, namelijk hagen,
 heggen en houtkanten. Conform de visie rond
 het plaatsen van bomen kunnen binnen dit type
 landschap de bestaande groene bouwstenen
 (namelijk de hagen, heggen en houtkanten)
 worden aangewend om te worden doorgetrok-
 ken langs één of meerdere zijdes van het nieuw
 of om te vormen gebouw. Op deze wijze zullen
 vooral de kleinere volumes grotendeels door een
 groenstructuur visueel worden gefilterd. Grotere
 volumes zullen met deze kleinere structuren
 een groene sokkel aangereikt krijgen. Ook deze
 groene lijnen in het landschap combineren zich
 het best met een open grachtensysteem.
 In volgende landschappen komen niet altijd
 hoogstammige bomen voor maar is de land-
 schappelijke integratie beter te zoeken in een
 goed uitgebouwde structuur van heggen, hagen
 en houtkanten.
 Vooral toepasbaar in:

- drie grote bos- en heidecomplexen
- kleinschalig landschap met kleine
landschapselementen en bosfragmenten
- landbouwruimten met een hoge concentratie
van laagstam fruitplantages
- bebouwde gebieden.

Integreren van gebouwen via reliëf

Een tweede wijze waarop een nieuwe of bestaan-
 de constructie / gebouw landschappelijk kan
 worden ingepast bestaat uit een integratie via
 landschappelijke reliëfwerking. Deze methode
 krijgt vorm door de realisatie van een steil talud
 aan de zijde van het gebouw en een zacht glooi-
 end talud aan de landschapszijde. Deze taluds
 kunnen maar hoeven niet te worden beplant zo-
 lang het talud 1/3 van het gebouw aan het zicht
 (vanop ooghoogte) onttrekt. Bij een bestaand
 natuurlijk reliëf kan deze methodiek optimaal
 inspelen op de bestaande landschapsstructuren
 zoals bijvoorbeeld graften.
 In tegenstelling tot de visueel meer gesloten of
 visueel halfopen landschappen waar een goede
 landschappelijke integratie mogelijk is, lenen
 volgende landschappen zich veel minder tot een
 goede integratie. Indien er toch een dergelijke
 constructie wordt geplaatst, situeert zich deze
 dan uiteraard zo dicht mogelijk bij een bebouw-
 de omgeving en is zij geïntegreerd via een fijnge-
 voelige reliëfwerking. Hierbij moet rekening wor-
 den gehouden met de waterhuishouding van het
 gebied. De infiltratiecapaciteit en/of buffering
 van hemelwater mag in principe niet worden ge-
 wijzigd. Dit betekent dat reliëfwijzigingen weinig
 toepasbaar zijn in watergevoelige gebieden zoals
 valleien. Bovendien mogen aanpalende erven of
 percelen geen hinder ondervinden van een gewij-
 zigde natuurlijke afvloeiing van het water.
 Vooral toepasbaar in:

- visueel open landbouwruimten
- bebouwde gebieden
- landbouwruimten met een hoge concentratie
van laagstam fruitplantages.

Integreren van gebouwen door aansluiting te zoeken met bestaande gebouwen

Vanuit de inleidende generieke aanbeveling rond
 huisvesting van paarden worden bij voorkeur
 bestaande gebouwen ingezet om nieuwe facili-
 teiten te creëren. Vanuit de functionaliteit voor

Figuur 19: simulatie natuurlijk materiaalgebruik en aanplantingen

paarden komen vooral voormalige agrarische vo-
 lumes in aanmerking om de omvorming naar fa-
 ciliteiten voor paarden door te maken. Herstruc-
 tureren, verbouwen en aanpassen van bestaande
 volumes moeten toelaten om het uitbouwen van
 een goede stalling voor paarden te genereren.
 Door het hergebruiken van bestaande gebou-
 wen en eventueel uitbreiden door aansluitende
 nieuwe volumes, kunnen de nieuwe faciliteiten
 zich optimaal integreren in een reeds bestaand
 bebouwd weefsel. Deze aanbevelingen moeten
 uiteraard in overeenstemming zijn met de codex
 ruimtelijk ordening, de vigerende stedenbouw-
 kundige verordeningen, bestemmingsplannen,
 gemeentelijke beleidsplannen enz.
 In tegenstelling tot de meer gesloten of halfopen
 landschappen waar een goede landschappelijke
 integratie mogelijk is, lenen de visueel open
 landbouwruimten zich veel minder tot een kwa-
 liteitsvolle integratie van volledig nieuwe sites.
 Indien er toch een dergelijke faciliteit nodig is,
 situeert deze zich dan uiteraard het best zo dicht
 mogelijk bij een bebouwde omgeving. In de
 rivier- en beekvalleien is bijkomende bebouwing
 moeilijker inpasbaar gelet op het feit dat het hier
 vaak om waterzieke of biologisch waardevolle
 gronden gaat en de noodzaak bestaat van het
 bieden van ruimte voor de waterloop.
 In sterk bebouwde gebieden kan uiteraard opti-
 maal worden ingezet op het integreren van de
 paardenfaciliteiten binnen bestaande gebouwen
 en gebouwenclusters met respect voor eventuele
 cultuurhistorische waarden en op voorwaarde
 dat er geen hinder wordt gecreëerd voor de resi-
 dentiële omgeving. (Figuur 18, 19, 20)

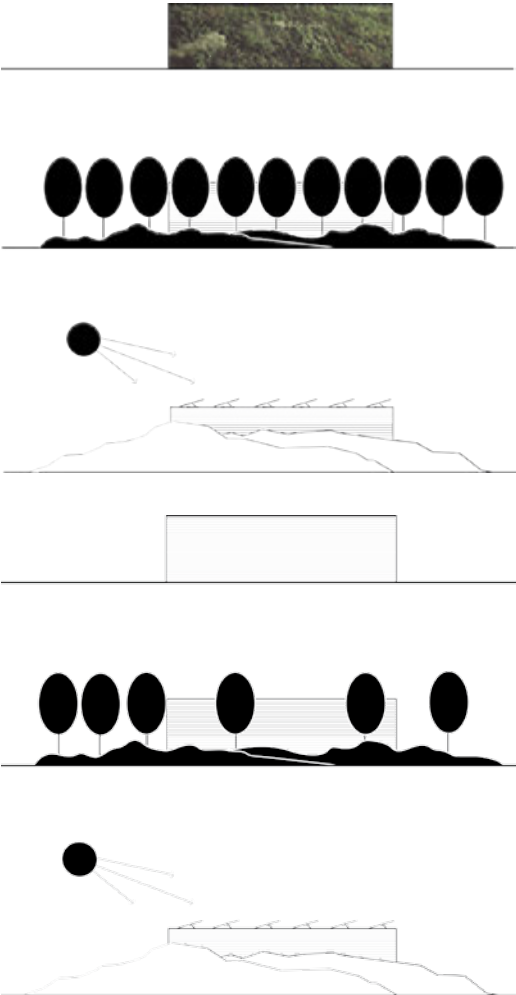
Bestaande situatie oude hoeve

Figuur 18: simulatie hergebruik oude hoeve

Figuur 19: simulatie natuurlijk materiaalgebruik en aanplantingen

Figuur 20: inpassingsprincipes voor overdekte infrastructuur in het landschap

Inspiratie bij realisatie 2: trainings- en wedstrijd-faciliteiten in open lucht

Waarom belangrijk

(Figuur 21) Naast het houden van paarden in een weide als een vorm van hobbylandbouw, kent ook de paardensport de laatste jaren een sterke opgang. Steeds meer mensen starten met het berijden van paarden en doen dit al dan niet in clubverband (jumping, dressuur, westernriding enz.). Hiervoor is een goede infrastructuur nodig. Het trainen van paarden gebeurt veel binnen de manegehal maar wordt ook steeds vaker buiten beoefend. Het aanleggen van toch vaak grootschalige infrastructures voor het trainen met paarden heeft een typisch en geëigende opbouw en materiaalgebruik dat bijna steeds in contrast staat met het natuurlijk en agrarische landschap. Dit hoofdstuk van de brochure wenst geen oplijsting te geven van de werkwijze om een dergelijke infrastructuur aan te leggen. Het doel van dit hoofdstuk richt zich meer op het goed positioneren en landschappelijk inpassen van dergelijke infrastructures. De bedoelde infrastructures zijn onder andere buitenbakken, wedstrijdvelen, longeerringen en stapmolens. Een ruimtelijk verantwoorde en voldoende grote gemeentelijke buitenpiste kan de druk laten afnemen bij private paardenhouders om elk voor zich een piste aan te willen leggen. Dit zou ook een antwoord bieden op de veel gestelde vraag naar oefenterreinen voor rijverenigingen.

Overall toepasbare aanbevelingen

Neem steeds de nodige vergunningsprocedures in acht. Vraag tijdig de nodige informatie bij uw gemeentebestuur alvorens initiatieven te ondernemen.

Plaatsing nabij een bebouwde omgeving

Het plaatsen van infrastructures zoals een buitenbak of een stapmolen is inzake dimensie en materiaalgebruik (bijvoorbeeld witzand) visueel ruimtelijk moeilijk te verzoenen met een natuurlijke of agrarische omgeving. Daarom worden dergelijke infrastructures bij voorkeur gerealiseerd nabij een gebouw, een gebouwencluster of een bebouwd landschap. Op deze manier vormen zij ruimtelijk een geheel met de reeds aanwezige bebouwing, kunnen de reeds aangelegde infrastructures voor het bestaand gebouw dubbel worden gebruikt voor de rijbak of stapmolen en zijn onderhoud en toegankelijkheid ook een stuk gemakkelijker te organiseren.

Behoud van de agrarische bodem

Bij het plaatsen van dergelijke trainings- en wedstrijdconstructies zijn grondige aanpassingen aan de site nodig. Het realiseren van deze aanpassingen betekent in vele gevallen het ingraven van een grote hoeveelheid (vaak wit) zand. Op deze wijze gaat de rijbak op gelijke hoogte liggen met de omliggende infrastructures en ontstaat een ideale ondergrond voor paarden. Een zeer belangrijke consequentie van deze ingreep is het

verloren gaan van de vruchtbare toplaag van de bodem. Door het ingraven wordt minimaal de eerste 30 à 50 cm van de bodem weggehaald. Dit betekent dat een eventuele recuperatie van de grond, na verwijderen van de constructie, voor agrarische activiteiten moeilijk of zelfs onmogelijk is. Door de rijbak niet in te graven maar bovenop de vruchtbare agrarische toplaag aan te leggen kan deze worden behouden en na eventuele stopzetting van de activiteiten direct weer in gebruik worden genomen voor agrarisch gerelateerde activiteiten. Bij deze optie ligt de volledige opbouw van de rijbak bovengronds. Uiteraard is dan een goede landschappelijke inpassing uiterst belangrijk en direct verbonden met het al dan niet toestaan van dergelijke constructies en reliëfwijzigingen. Als alternatief kan de vruchtbare bovenlaag naast de buitenbak worden gestockeerd.

Gebruik van natuurlijke afwatering

Het realiseren van een grootschalige trainings- en/of wedstrijdinfrastructuur vereist een behoorlijke investering en moet ook na een aantal stevige regenbuien toegankelijk blijven. Een zanderige bodem is hiervoor reeds een goede materiaalkeuze. Een goed afwateringssysteem zal echter noodzakelijk zijn om het trainingsveld of de stapmolen zo veel mogelijk toegankelijk te maken. Daarenboven is de wijze waarop het water wordt behandeld, een tweede belangrijk element en vooral gekoppeld aan de duurzaamheid en de levensduur van dergelijke investeringen. Een goede en duurzame behandeling van het oppervlaktewater betekent het bufferen en langzaam laten infiltreren in de bodem. Bij zandige bodems kan dat rechtstreeks naar de ondergrond infiltreren. Bij andere bodems gebeurt dit het best via een grachtensysteem dat tegelijk ook een eerste goede afsluiting van de buitenbak of het wedstrijdveld genereert. Een dergelijk open watersysteem kan in relatie staan met het omliggend landschap en via een extensief beheer ook een stuk natuur en landschap tot in de tuin, het erf of de bedrijfsvloer brengen. Hierbij moet eveneens rekening worden gehouden met de waterhuishouding van het gebied en aspecten van het integraal waterbeheer zoals het zoveel mogelijk vasthouden en infiltreren van hemelwater op eigen terrein, het aanreiken van ruimte voor water en waterlopen, het gebruiken van waterdoorlatende materialen en dergelijke.

Gebruik van duurzame materialen

Alles rond ons heen wordt schaars en zeldzaam en dit in de breedste zin van het woord. Ruimte wordt schaars, materialen zijn eindig, fossiele energievormen zullen uitgeput geraken enz. Daarom is het in alles wat wij ondernemen, belangrijk een zo duurzaam mogelijke houding aan te nemen. Dus ook in deze is het aangewezen om een grootschalige constructie zo goed mogelijk in te plannen en het liefst een bestaande infrastructuur (bij voorkeur gedesffecteerde landbouwbedrijven/gebouwen) te recupereren om een nieuwe constructie te maken. Dit is de eerste en belangrijkste wijze waarop duurzaam kan worden ondernomen. Naast hergebruik is bij het realiseren van deze infrastructures allerhande materiaal nodig. Hiervoor kan op allerhande vlakken duurzame werkmethodes worden

Figuur 21: ES Horses: trainings- en wedstrijdfaciliteiten in open lucht

bedacht. Een aantal is zeer relevant en worden hieronder opgelijst:

- hergebruik van steenpuin voor funderingen
- gebruik van fsc gelabeld hout
- gebruik van Europees hout in plaats van tropisch hardhout
- gebruik van waterdoorlatende verhardingen
- opwekking van hernieuwbare energie
- gebruik van streekeigen beplanting.

Beperking van lichtpollutie

Voor lichtmasten met gericht licht ten behoeve van de verlichting van de trainings- en wedstrijdvelen kunnen volgende aanbevelingen worden gedaan:

- nabij een bebouwde omgeving, dus zo weinig mogelijk in de open ruimte
- beperkt in aantal en met een beperkte hoogte (bijvoorbeeld 8 m bij een buitenbak)
- energiezuinige verlichtingsarmaturen
- gericht licht, dus geen invallend licht op nabijgelegen percelen
- verlichtingsarmaturen met een neutrale kleur, namelijk lichtgrijs in visueel open ruimten en donkergroen of bruin in gebieden met veel opgaande beplanting.

Onderdeel maken van een groen netwerk

(Figuur 22, 23, 24) Het aanbrengen van een zandbak op verschillende manieren. Om de vruchtbare bodem niet definitief verloren te laten gaan kan deze bovenlaag naast de buitenbak gestockeerd worden in de vorm van een landschappelijk talud, of de buitenbak kan boven op de teelaarde gerealiseerd worden. Om dit geheel ook landschappelijk in te passen kunnen groenstructures uit het omliggende landschap doorgetrokken worden om op deze manier de ontstane talud te integreren in een groen lijnvormig of vlakvormig element. Dit betekent concreet het beplanten van de randen rondom de buitenbak of de trapmolen. Het enkel omlijsten van de constructie kan samen met de grachten aansluiting vinden met het omliggende landschap. Deze groenstructures zijn afhankelijk van het type landschap houtkanten, heggen, bomenrijen, enz.

Integreren van reliëfwerking

Een tweede wijze waarop een ‘opbouw’ constructie landschappelijk kan worden ingepast bestaat uit een integratie via landschappelijke reliëfwerking. Via deze wijze ontstaat aan de bin-

Figuur 22: buitenbak, ES Horses, Donkelstraat 90, 3650 Elen

Figuur 23: tredmolen, New Nordic Horses, Boshovenstraat 29, Meeuwen-Gruitrode

Figuur 24: longeerring, New Nordic Horses, Boshovenstraat 29, Meeuwen-Gruitrode

nenzijde van buitenbak of de trapmolen een steil talud en aan de buitenzijde een zacht glooiend talud. Deze kunnen maar hoeven niet te worden beplant zolang het talud hoog genoeg is dat het witzand (vanop ooghoogte) vanuit de omgeving niet zichtbaar is. Bij een bestaand natuurlijk reliëf kan hier optimaal worden op in gespeeld. Bij het werken met reliëfverschillen is de waterhuishouding van een gebied een belangrijke randvoorwaarde. De infiltratiecapaciteit en/of buffering van hemelwater mogen in principe niet worden gewijzigd. Dit betekent dat reliëfwijzigingen weinig toepasbaar zijn in watergevoelige gebieden zoals valleien. Bovendien mogen aanpalende erven of percelen geen hinder onder vinden van een gewijzigde natuurlijke afvloeiing van het water. Hou ook steeds rekening met de nodige vergunningen die in acht moeten worden genomen bij zowel ophogingen als afgravingen. Vraag hiervoor de nodige info bij uw gemeentebestuur. (Figuur 25)

Hier volgt een overzicht van de relevante regelgeving met betrekking tot trainings- en wedstrijd faciliteiten in open lucht op 1 mei 2012.

- Voor bepaalde handelingen zoals het aanbrengen van verhardingen, constructies, tijdelijke constructies en reliëfwijzigingen, drainages en functiewijzigingen is een stedenbouwkundige vergunning vereist. Deze worden opgesomd in artikel 4.2.1 van de Vlaamse codex ruimtelijke ordening, te raadplegen op www.ruimtelijkeordening.be
- In het uitvoeringsbesluit van 14 april 2000 worden de vergunnings

- plichtige functiewijzigingen weergegeven en ook de werken, handelingen en wijzigingen waarvoor geen stedenbouwkundige vergunning vereist is.
- In de discussietekst voor de dialoogdag met betrekking tot ruimtelijke ordening en vergunningen ter voorbereiding van het Vlaams actieplan voor de paardenhouderij wordt een uitgebreid overzicht gegeven van de voor de paardenhouderij relevante wetgeving.
- Er is detechnische brochure 61: 'Paardenhouderij en stedenbouwkundige vergunningen in het agrarisch gebied' van de Vlaamse overheid/beleidsdomein Landbouw en Visserij.

Landschapsgebonden aanbevelingen

Naast een aantal generieke aanbeveling om constructies op een landschappelijk verantwoorde en duurzame manier in te plannen, zijn in wat volgt twee manieren opgesomd waarop dergelijke grootschalige constructies kunnen worden ingepast. Neem steeds de nodige vergunningsprocedures in acht. Vraag tijdig de nodige informatie bij uw gemeentebestuur alvorens initiatieven te ondernemen.

Landschappen waarin grootschalige constructies gemakkelijker inpasbaar zijn

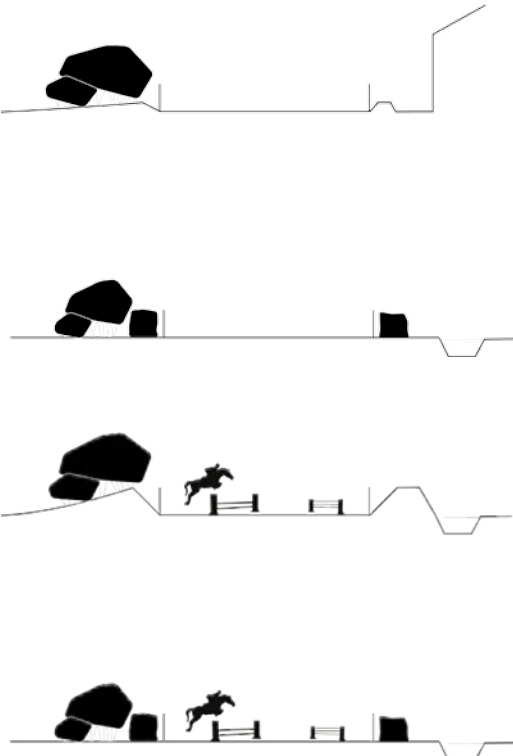
Buitenbakken en trapmolens zijn grootschalige infrastructures die het best ofwel nabij een bebouwde omgeving of in een vrij gesloten landschap worden gerealiseerd. Op deze wijze zijn zij het minst dominant in het landschap. Dit alles gebeurt bij voorkeur door het integreren van een aantal kwalitatieve groenstructuren die in het omliggend landschap vervat zitten:

- kleinschalig landschap met kleine landschapselementen en bosfragmenten
- bebouwde gebieden.

Landschappen waar grootschalige constructies moeilijker inpasbaar zijn

In tegenstelling tot de meer gesloten of halfopen landschappen waar een goede landschappelijke integratie mogelijk is, lenen volgende landschappen zich veel minder tot een goede integratie. Indien er toch een dergelijke constructie wordt geplaatst, situeert zij zich best zo dicht mogelijk bij een bebouwde omgeving en is zij geïntegreerd door de aanleg van groenstructuren of indien de aard en de waterhuishouding van het gebied het toelaat, door een fijngevoelige reliëfwerking:

- drie grote bos- en heidecomplexen
- samenhangende bos- en natuurclusters
- gevarieerd landschap van rivier- en beekvalleien
- visueel open landbouwruimten
- landbouwruimten met een hoge concentratie van laagstam fruitplantages.

Figuur 25: integratieprincipes buitenbak

Inspiratie bij realisatie 3: afrastering

Waarom belangrijk

(Figuur 26) De weide moet een goede en duurzame afrastering bezitten waardoor de kans op het uitbreken van het paard zo klein mogelijk wordt gehouden. Terwijl het nut van afrasteren van een weide buiten enige discussie staat, bestaat over de aard van een dergelijke afrastering een grotere onduidelijkheid. Dit heeft veel te maken met de wijze waarop deze weideafsluitingen zich presenteren in het landschap. Hierbij vormen transparantie en materiaalkeuze twee belangrijke sleutelbegrippen bij de manier waarop de afrastering wordt ervaren. Aangezien een afrastering van een weide een pure veiligheidsmaatregel is om de dieren binnen een bepaalde ruimte te houden, is een dominante rol van een afsluiting binnen de perceptie van een landschap uit den boze. Bijgevolg is het zoeken naar een afsluiting die de dieren op een vriendelijke wijze binnen de grenzen van de weide houdt en bovendien zo afwezig mogelijk is binnen het omliggende landschap, een belangrijke opgave.

Overal toepasbare aanbevelingen

Neem steeds de nodige vergunningsprocedures in acht. Vraag tijdig de nodige informatie bij uw gemeentebestuur alvorens initiatieven te ondernemen. In principe mogen hagen overal worden geplant mits rekening wordt gehouden met de wettelijke plantafstand. In beschermd gebied is een vergunning nodig van Erfgoed Vlaanderen.

Diervriendelijke afrastering

In de eerste plaats fungeert een afrastering om het dier binnen de weideruimte te houden. Het is hierbij uiteraard niet de bedoeling om het paard daarbij te verwonden. Daarom vormt een eerste belangrijke aanbeveling dat een afrastering in de eerste plaats diervriendelijk moet zijn. Door deze eerste algemene doelstelling, vallen een aantal mogelijke materialen voor paardenweiden ook meteen af. Een eerste belangrijke afvaller is de prikkeldraad als afsluiting. Alhoewel een prikkeldraad heel effectief is bij weilanden

Figuur 26: houten afrasteringen bij een paardenhouderij, Desmedt-Debacker, Plokroy 7, Meeuwen-Gruitrode

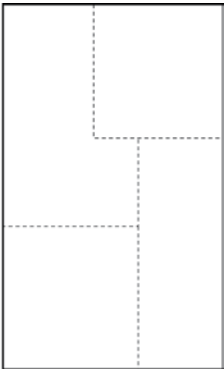
voor schapen en runderen, vormt de kans op verwonding van het paard een te groot risico ten opzichte van de voordelen. Uiteraard zijn er voldoende alternatieven voor de prikkeldraad. Twee gelijkaardige alternatieven zijn de schrikdraad en de stroomdraad. Deze vormen van afrastering zijn even dun en transparant maar geven al minder kans op verwondingen. Op de afsluitingen met draad, koord of lint rond paarden moet steeds elektriciteit staan. In haagmengsels moet taxus worden geweerd omdat het levensbedreigend is voor paarden. Informeer u over de giftigheid van planten alvorens aanplantingen te doen.

Opdeling van weides

Het is belangrijk om de graasdruk op een weide te monitoren. Een veel gebruikte techniek hiervoor is het tijdelijk en flexibel opdelen van het weiland in vaak drie delen, een pas begraaft deel, een deel dat zo volop recupereert van begrazing en een begraaft gedeelte. Om deze begrazingstechniek door te voeren is het nodig de weide in een aantal subruimten op te delen. Hierdoor ontstaat echter het gevaar dat een bestaand landschappelijk beeld al te sterk wordt versnipperd door de kleinschalige opdeling van weides in begrazingsblokken. Daarom verdient

Figuur 27: transparante afrastering

Figuur 28: principe voor het opdelen van weides

het vanuit een landschappelijk uitgangspunt de aanbeveling dat onafhankelijk van het afrasteringstype rondom heel het weiland, de opdeling in begrazingszones enkel gebeurt met een zeer transparant materiaal zoals een schrikdraad, een stroomdraad of een groen of bruin schriklint. Door het gebruik van dit zeer transparant materiaal is de landschappelijk fragmentatie minimaal, wordt de grasmat toch op een gezonde manier beheerd en de kostprijs eveneens gedrukt.

Toegankelijkheid van de weide

Een laatste belangrijk eigenschap van een goede paardenweide wordt gevormd door een sobere, functionele en landschappelijk geïntegreerde toegang tot het weiland. In functie van het opladen en aflossen van paarden voor het transport van de stal naar het weiland is het vaak noodzakelijk een kwalitatieve toegang te creëren naar het weiland. In functie van toegankelijkheid via wagen en trailer beslaan deze toegangsruimtes vaak een groot stuk van de afrastering. Daarom verdient het de aanbeveling deze toegankelijkheid op een sobere toch aantrekkelijke manier in te richten, in samenhang met de afrastering en gebruik makend van een sobere en landschappelijk geïnspireerde verharding (bij voorkeur steenslag/grind met een sterke vergrassing). Bovendien is het niet gewenst dat voor het creëren van een toegang karakteristieke elementen van het landschap worden weggehaald of verminkt. Belangrijke voorbeelden hiervan zijn kleine landschapselementen zoals bomenrijen, solitaire bomen, houtkanten en vooral holle wegen. Deze moeten zo veel mogelijk bewaard blijven en geïntegreerd tussen de benodigde infrastructuur.

Hier volgt een overzicht van de relevante regelgeving met betrekking tot afrastering op 1 mei 2012.

- Voor bepaalde handelingen zoals het aanbrengen van verhardingen, afrasteringen, constructies en functiewijzigingen is een stedenbouwkundige vergunning vereist. Deze worden opgesomd in artikel 4.2.1 van de Vlaamse codex ruimtelijke ordening, te raadplegen op [www.ruimtelijkeorde-](http://www.ruimtelijkeorde-ning.be)

ning.be.

- In het uitvoeringsbesluit van 14 april 2000 worden de vergunningsplichtige functiewijzigingen weergegeven en ook de werken, handelingen en wijzigingen waarvoor geen stedenbouwkundige vergunning vereist is.
- 9 september 2011. - Besluit van de Vlaamse regering tot wijziging van artikel 5 van het besluit van de Vlaamse Regering van 16 juli 2010 tot bepaling van

handelingen waarvoor geen stedenbouwkundige vergunning nodig is

- In de discussietekst voor de dialoogdag met betrekking tot ruimtelijke ordening en vergunningen ter voorbereiding van het Vlaams actieplan voor de paardenhouderij wordt een uitgebreid

overzicht gegeven van de voor de paardenhouderij relevante wetgeving.

- Er is de technische brochure 61: 'Paardenhouderij en stedenbouwkundige vergunningen in het agrarisch gebied' van de Vlaamse overheid/beleidsdomein Landbouw en Visserij.

Landschapsgebonden aanbevelingen

(Figuur 29) Binnen de ambitie om zowel een diervriendelijk als een landschapsvriendelijke afrastering te kiezen ontstaan twee belangrijke groepen. In de eerste plaats kan een beroep worden gedaan op natuurlijke materialen waardoor weideafsluiting en landschap uit dezelfde bouwstenen bestaan en dus vanzelfsprekend goed bij elkaar aansluiten. Voorbeelden van dergelijke types zijn de vlechtheggen, de houtkanten, de houtwallen en de hagen. Maar ook beken en grachten zijn zeer effectieve en natuurlijk ogende grenzen van een weiland.

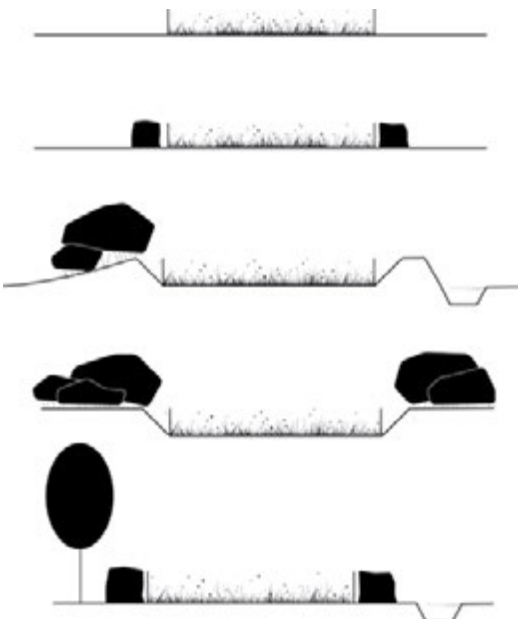
Een tweede benaderingswijze bestaat erin te integreren door een zo onopvallend mogelijke constructie en materiaalgebruik na te streven. Dit betekent het creëren van een duidelijke grens in de mentale betekenis van het woord maar zonder daarbij al te nadrukkelijk in het landschap te verschijnen. Goede voorbeelden hiervan zijn de schrikdraad en de stroomdraad. Vanuit deze benaderingswijze is volgende onvolledige en exemplarische opsomming van in het huidige landschap voorkomende afrasteringen uit den boze:

- grootmazig gaas
- golfplaten
- treinbils
- vangrails
- enz.

Een laatste veel gebruikte relatief goedkope afsluiting voor paardenweides wordt gevormd door het schriklint. Deze ongeveer 4 cm brede linten zijn een relatief dun materiaal waardoor zij een waardig (en een voor paarden beter zichtbaar) alternatief vormen voor de schrikdraad en de stroomdraad. De landschapsvriendelijkheid hangt echter in sterke mate af van de kleur

Figuur 29: zware afrasteringen worden begeleid met een streekeigen haag, Franssen, Eikelbosstraat 11, 3941 Hechtel-Eksel

Figuur 30: principes voor de landschappelijke inpassing van zware afrasteringen voor paarden

waarin zij worden vervaardigd. Bij groene of bruine schriklinten is de landschappelijke impact beperkt, bij witte schriklinten is bij zonlicht de impact op de landschappelijke beleving echter zeer groot. (Figuur 30)

Groene, weinig transparante afrastering

(Figuur 31, 32, 33) Deze eerste groep van afrasteringen maakt gebruik van bouwstenen die terug te vinden zijn in het landschap. Bestaande groenelementen kunnen worden geïntegreerd in nieuwe aanplantingen. Door het gebruik van landschappelijke bouwstenen versmelten deze types afrastering dan ook naadloos in hun omgeving. Belangrijk bij het aanleggen van een groene afrastering is in eerste instantie het type van plant. Bovendien horen niet alle plantsoorten thuis in ons landschap, denk maar aan bepaalde coniferen, bamboesoorten enz. De plantkeuze is eveneens belangrijk in functie van de gezondheid van het paard want sommige soorten (bijvoorbeeld *Taxus baccata*) zijn giftig voor paarden.

Vlechtheg

Een vlechtheg is een dichte haag van horizontaal en verticaal groeiende takken. Alhoewel bij sommige mensen misschien een nog onbekend

Figuur 31: combinatie van schrikdraad en een haag, Lamers Inno, Broekkant 14, Neerpelt

Figuur 32: combinatie van een houten afrastering en een haag

begrip, zijn vlechthegeen reeds eeuwenlang toegepast als veekering. Toch zijn zij tegenwoordig bekendere verschijningen in de open ruimte geworden. Door hun natuurlijk ogende verschijningsvorm en hun ondoordringbaarheid zijn zij zeer geschikt voor het binnen de weide houden van schapen, runderen en paarden. Diezelfde ondoordringbaarheid levert een zekere rust op die uitermate gunstig blijkt te zijn voor onder andere vogels en een weelderige kruidenbegroeiing. Vlechthegeen kunnen derhalve, hoewel relatief kleinschalig, heel belangrijke elementen in het landschap worden.

Voor vlechthegeen kunnen volgende soorten worden gebruikt:

- Meidoorn (*Crataegus*)
- Sleedoorn (*Prunus spinosa*)
- Hazelaar (*Corylus avellana*)
- Rozen
- Berijpte Viltroos (*Rosa sherardii*)
- Ruwe Viltroos (*Rosa pseudocabruscula*)
- Hondсроos (*Rosa canina*)
- Schijnhondсроos (*Rosa subcanina*)
- Kale struweelroos (*Rosa dumalis*)
- Heggenroos (*Rosa corymbifera*)
- Gele kornoelje (*Cornus mas*)
- Mispel (*Mespilus germanica*)
- Kardinaalsmuts (*Euonymus phellomanus*)
- Es (*Fraxinus*)
- Vuilboom (*Rhamnus frangula*).

Van bovenstaande plantensoorten is er geen vermoeden van giftigheid voor paarden. Van Mei-

Figuur 33: combinatie van een houten afrastering en een haag

doorn (*Crataegus laevigata*), Hondсроos (*Rosa Canina*) en Eglantier (*Rosa Rubiginosa*) is al met volledige zekerheid geweten dat zij niet giftig zijn voor paarden. Omwille van de plantenziekte 'bacterievuur' kan men best geen meidoorn aanplanten binnen een perimeter van 1 km rond percelen van economisch uitgebate fruitplantages. Er geldt een meldingsplicht: bij vaststelling van bacterievuur moet dit worden gemeld aan uw provincie. Informeer u over welke soorten je best aanplant op uw perceel.

Heggen, hagen en houtwallen

Heggen hadden eeuwenlang de functie van veekering. Daarnaast haalden de boeren er bouw- en brandhout uit en gebruikten zij er vruchten en kruiden van. Veel van deze functies zijn natuurlijk niet meer van zo een groot belang als vroeger. Doch zijn er naast het verdwijnen van een aantal functies ook een aantal nieuwe voordelen aan de heggen, hagen en houtkanten te bedenken. Zij zijn in eerste instantie toe te schrijven aan een soort maatschappelijk belang zoals de bijdrage tot goede ecologische verbindingen, de versterking van het karakter van een streek of landschap en/of het behoud van biodiversiteit. Maar ook paardenhouders kunnen baat hebben bij heggen en bomen. Het welzijn van paarden is ermee gebaat omdat paarden beschutting vinden tegen wind, regen en felle zon. Bovendien vormen heggen en hagen een positieve, mooie, natuurlijke en aantrekkelijke toevoeging aan de weide, hoeve of bedrijf.

Sommige boom-, haag- en struiksoorten kunnen giftig zijn voor paarden. Bomen en hagen die bereikbaar zijn voor de paarden, mogen niet giftig zijn. Soorten waarvan wordt vermoed dat zij schadelijk zijn voor paarden, moeten zo worden ingeplant dat de dieren er niet van kunnen eten. Een goede heg of haag is minimaal 1,5 m hoog en breed en kan ook op deze wijze worden beheerd. Een houtkant groeit uiteraard veel groter uit en laat de heesterachtige een grote habitus ontwikkelen. Een houtkant van Els kan bijvoorbeeld gemakkelijk 5 m hoog worden. Goede paardenvriendelijke plantsoorten voor deze groene erfafsluitingen zijn:

- Veldesdoorn (Acer Campestre)
- Haagbeuk (Carpinus betulus)
- Els (Alnus glutinosa)
- Kornoelje (Cornus)
- Hazelaar (Corylus avelana)
- Meidoorn (Crataegus)
- Beuk (Fagus sylvatica)
- Wilde appel (Malus sylvestris)
- Sleedoorn (Prunus spinosa)
- Rozen (zie soorten vlechthekken).

Van bovenstaande plantensoorten is er geen vermoeden van giftigheid voor paarden. Van Haagbeuk (Carpinus Betulus), Meidoorn (Crataegus Laevigata), Hondсроos (Rosa Canina) en Eglantier (Rosa Rubiginosa) is al met volledige zekerheid geweten dat zij niet giftig zijn voor paarden. Omwille van de plantenziekte ‘bacterievuur’ kan men best geen meidoorn aanplanten binnen een perimeter van 1 km rond percelen van economisch uitgebate fruitplantages. Er geldt een meldingsplicht: bij vaststelling van bacterievuur moet dit worden gemeld aan uw provincie. Informeer u over welke soorten je best aanplant op uw perceel.

Taluds
Een laatste mogelijkheid om de weide af te boorden, is het inzetten van reliëf. Binnen bepaalde bouwstenen van het landschap is van nature uit reliëf aanwezig. Het benutten van dit hoogteverschil is een eenvoudig doch doeltreffende manier om paarden binnen de weide te houden. Afhankelijk van de hoogte kan een talud worden gecombineerd met een schrikdraad of met een houtwal, heg of haag. Het kunstmatig aanleggen van taluds in de open ruimte is sterk af te raden. In bebouwde omgeving kan het wel worden overwogen. Bij het werken met reliëfverschillen is de waterhuishouding van een gebied een belangrijke randvoorwaarde. De infiltratiecapaciteit en/of buffering van hemelwater mogen in principe niet worden gewijzigd. Dit betekent dat reliëfwijzigingen weinig toepasbaar zijn in watergevoelige gebieden zoals valleien. Bovendien mogen aanpalende erven of percelen geen hinder onder vinden van een gewijzigde natuurlijke afvloeiing van het water. Hou ook steeds rekening met de nodige vergunningen die in acht moeten worden genomen bij zowel ophogingen als afgravingen. Vraag hiervoor de nodige info bij uw gemeente-bestuur.

Landschappen waarin een groene, weinig transparante afrastering zeer wenselijk is
Een groene afrastering zoals een haag, een heg of een houtkant maar ook een gracht kan voor een landschap een herstel of een kwalitatieve toevoeging vormen. Vooral het gebruik van opgaande groenvormen is echter niet in elk type landschap aangewezen. In open agrarische landschappen is dit bijvoorbeeld niet altijd

wenselijk voor het totaal landschapsbeeld. In volgende type landschappen is het echter wel zeer wenselijk:

- drie grote bos- en heidecomplexen
- samenhangende bos- en natuurclusters
- kleinschalig landschap met kleine landschapselementen en bosfragmenten
- landbouwruimten met een hoge concentratie van laagstam fruitplantages
- bebouwde gebieden.

Ze​er​ transpa​ran​te​ afslui​ting

(Figuur 34, 35, 36) In tegenstelling tot de groene, sterk in het landschap aanwezig afsluitingen bevat deze tweede groep afrasteringen een groep discrete, zeer transparante afrasteringen. Bedoeling van dit soort afbakeningen is om op een doeltreffende wijze de paarden op de weide te houden zonder daarbij grootschalige of in het oog springende constructies te gebruiken. Deze oplossingen zijn door hun eenvoud vaak ook zeer budgetvriendelijk.

Schrikdraad
Een schrikdraad is een gladde metalen draad met een doorsnede van meer dan 2,5 mm. Hij wordt opgespannen tussen vaak houten palen. Door de combinatie van paal en draad ontstaat een eenvoudige, budgetvriendelijke maar sterke afsluiting. Schrikdraad heeft een zeer beperkte visuele impact op het landschap maar kan daardoor ook vaak moeilijk op te merken zijn door het paard. Bij gebruik van een schrikdraad is het om veiligheidsredenen aan te raden dat het paard de weide eerst een paar keer verkent alvorens er een tijd te verblijven. Een schrikdraad kan alleen de afsluiting vormen van een weide maar wordt vaak gecombineerd met een haag of een gracht/beek. Het gebruik van fsc gelabelde Europese houtsoorten is zeer wenselijk.

Stroomdraad
Een stroomdraad is vergelijkbaar met een schrikdraad maar is nog dunner (doorsnede van + 1,6 mm). Hij is net zoals schrikdraad vrij moeilijk zichtbaar voor paarden. Een stroomdraad wordt aangesloten op een apparaat dat elektrische pulsen geeft van 1.500 tot 2.000 volt. Er staat dus niet constant 2.000 volt op de draad. Ook bij een stroomdraad is het net zoals bij een schrikdraad wenselijk dat het paard de weide eerst een paar keer verkent alvorens er een tijd te verblijven. Bijgevolg kent het paard de grenzen van de weide en is het gebruik van stroom slechts een zeer sporadische benadrukking van de te respecteren grenzen. Ook hier is een combinatie met een gracht of haag/heg een waardevol alternatief op een houten afsluiting. Het gebruik van FSC gelabelde Europese houtsoorten is zeer wenselijk.

Schriklint
Een alternatief voor schrikdraad en stroomdraad is het schriklint. Door zijn breedte van 4 tot 5 cm is het beter zichtbaar voor de paarden. Deze schriklinten zijn verkrijgbaar in diverse kleuren. De voorkeur gaat echter naar de groene en bruine linten omdat deze veel minder reflecteren in het zonlicht dan de wit gekleurde linten die soms storend werken in het landschap. Uit de praktijk blijkt dat groene en bruine linten dezelfde veiligheid bieden voor paarden als witte linten. Het schriklint is gemakkelijk, relatief goedkoop in aanschaf maar is door het voort-

Figuur 34: zeer transparante afrastering door middel van grachten, Hubrechts, Bergskenstraat 14, Peer

durend schuren als gevolg van de wind vrij snel versleten en dus vaker te vervangen.

Grachten
Naast de traditionele afrasteringen vormen grachten eveneens een prima afsluiting van de weide. Deze van oudsher veel voorkomende landschappelijke structuren hebben een uitermate transparant karakter. Zij hebben bovendien het voordeel dat zij bij gezond water ook kunnen worden aangewend om het noodzakelijk drinkwater voor paarden aan te bieden. Grachten zijn drager van typische biotopen waardoor zij een uitstekende plek zijn voor de uitbouw van ecologische verbindingen en van biodiversiteit. Zij zijn dus ook groene afrasteringen. Het inzetten van grachten als afsluiting van weiden wordt vaak aangevuld met een schikdraad of stroomdraad. Dit vermijdt dat paarden over de gracht gaan springen.

Landschappen waarin transparantie zeer belangrijk is
In tegenstelling tot de meer gesloten of halfopen landschappen waar een groene perceelsafsluiting een toegevoegde waarde vormt voor het

Figuur 37: houten afrastering in combinatie met een haag

omliggend landschap, is in volgende landschappen een zo transparante en discreet mogelijke afsluiting te verkiezen: gevarieerd landschap van rivier- en beekvalleien visueel open landbouwruimten.

Houten afrastering

(Figuur 37, 38) Een laatste vorm van afrastering voor paardenweides wordt gevormd door een houten afsluiting. Deze afrasteringen bestaan uit een rechtstaande en liggende houten palen die een stevige en robuuste afrastering vormen. Een houten hekwerk wordt vaak gecombineerd met een stroomdraad of schrikdraad. Ook een combinatie van een haag en een houten afrastering wordt soms toegepast. Ook de houtsoort die voor de afsluiting wordt gebruikt, speelt een belangrijke rol. Het gebruik van Europees hout is enkel al vanuit duurzaamheidsdoelstellingen en ecologische doelstellingen sterk aan te raden. Het gebruik van Kastanje hout is een perfect alternatief voor tropisch hardhout. Goedkopere alternatieven worden gevormd door geïmpregneerd Europees

Figuur 38: bruine afrasteringen vallen minder op in het landschap dan witte

Figuur 35: transparante afrastering met koord

Figuur 36: staalraad in combinatie met schrikdraad als transparante afrastering

hout. Het nadeel van dit geïmpregneerd hout is dat het na verloop van tijd onderhevig is aan vraat door paarden en het ook vroeger rot dan Kastanje hout.

Landschappen waarin houten afrasteringen kunnen worden overwogen

(Figuur 39) Door hun forse afmetingen vormen houten afrasteringen een dominante structuur in het landschap. Als toch wordt gekozen voor houten afrasteringen, worden zij bij voorkeur geplaatst in bebouwde gebieden, waar zij mede het karakter van de hoeve, de woning of het bedrijf kunnen ondersteunen. In andere landschappen worden zij bij voorkeur niet toegepast, of slechts in combinatie met nieuwe of bestaande groenstructuren. Zij kunnen dan dienen als uiterste begrenzing van een grotere oppervlakte van weiland, terwijl de interne verdeling in kleinere weides kan gebeuren door een transparantere afsluiting.

Figuur 39: simulatie van verschillende afrasteringmogelijkheden bij de hoeve in een kleinschalig landschap

Inspiratie bij realisatie 4: grasmat

Waarom belangrijk

Omdat een groot deel van onze open ruimte bestaat uit weilanden vormen deze een belangrijke bouwsteen van het Vlaams landschap. Weilanden werden in het verleden bijna uitsluitend door runderen en schapen begraasd in functie van het opkweken van vee voor voedselproductie. Door de evolutie in landbouwtechnieken werden deze agrarische ruimtes steeds efficiënter ingericht en ontstond een grasmat met grassoorten die steeds nadrukkelijker op een hoog eiwit en vetgehalte waren geselecteerd. Door deze strengere selectie ontstond een monocultuur van dergelijke grassoorten waar geen ruimte meer was voor een diversiteit aan andere grassoorten of kruiden. Door de nood aan grotere efficiëntie (grotere perceelsoppervlakte, intensievere begrazing, hogere maaiopbrengsten, enz.) zijn ook vaak alle obstakels van bomen, heesters en grachten verwijderd of vervangen door kunstmatige elementen.

Paarden hebben een ander begrazingspatroon dan schapen of runderen. Voor een traditionele weide zoals hoger beschreven is dit vaak nefast. Paarden grazen de grashalmen tot kort tegen de wortels af. Indien de weide te intensief wordt begraasd, krijgt het gras niet de kans om terug te groeien en ontstaan kaalgevreten weides. Paarden grazen selectief. Zo ontstaan er plekken in de weide die heel kort worden begraasd en andere plekken die kunnen doorgroeien en verwilderen. Als de weide groot genoeg is zullen paarden niet grazen op de plaatsen waar ze mesten.

Indien traditionele weides voor begrazing met paarden worden ingezet, zullen zij door de combinatie van drukke begrazing, monocultuurgrassoorten en de afwezigheid van beplanting en grachten al snel veranderen in modder bij perioden van slechtere weersomstandigheden. Een aangepast beheer van de weides is noodzakelijk bij begrazing door paarden.

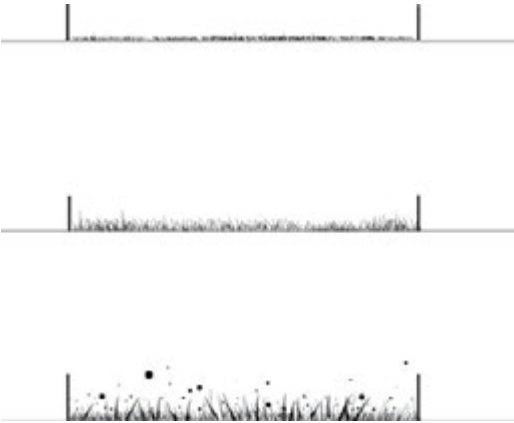
Overall toepasbare aanbevelingen

Aangepaste begrazingsintensiteit
(Figuur 40, 41) De weide vormt voor vele paarden een dagelijkse leefomgeving waarin zij grazen maar ook sociaal contact onderhouden met soortgenoten. Alhoewel paarden al sinds mensenheugenis gecultiveerde dieren zijn, onderhouden zij een nauwe relatie met elkaar en met een natuurlijke leefomgeving⁴. Door weidegang kunnen zij aan hun natuurlijke behoefte aan lopen, grazen en eten voldoen. Het is wel noodzakelijk om de begrazingsintensiteit te beheren. In de eerste plaats kan dit door het aantal paarden af te stemmen op de grootte van de weide. De vuistregel hiervoor bestaat uit 4 paarden per hectare. In gebieden die natuurlijk worden beheerd, kan het noodzakelijk zijn om de begrazing te beperken tot 2 paarden per hec-

⁴ Uit onderzoek van Machteld van Dierendonck van de vakgroep Ethologie en Welzijn van de Diergeneeskundige Faculteit van de Universiteit van Utrecht blijkt dat paarden chronisch gefrustreerd, gestrest, agressief of apathisch kunnen raken als zij verhinderd zijn om sociale interacties met elkaar aan te gaan. Daarom is het in het welzijn van het paard beter om enkele paarden samen een weide te laten begrazen dan ieder paard een afzonderlijke weide aan te bieden.

Figuur 40: paarden grazen de grashalmen tot kort tegen de wortels af

Figuur 41: hoe extensiever een weide wordt begraasd, hoe meer kansen voor een soortenrijkdom

tare. Wanneer er toch meer dieren op een weide grazen, moeten zij in een vlot rotatiesysteem van weilanden opgenomen zijn. Ook in een goede bezetting van het weiland is een rotatiesysteem van 4 tot 6 weken aan te raden. Bij een hoger aantal paarden per ha kan doorgaans de kwaliteit van de grasmat niet gegarandeerd blijven. In dit geval zal het meer om ‘uitlaatweides’ (met kortstondige bezetting) gaan dan om effectief begraasbare weides.

In de open en landelijke gebieden is het vanuit ruimtelijke en landschappelijk oogpunt gewenst dat de weides in een goede conditie blijven. Van daar dat het ook noodzakelijk is om de begrazingsintensiteit te beperken.

Paarden staan vaak in groep op grote weides maar soms ook afzonderlijk op kleine percelen. Afhankelijk van de landschapskenmerken en de omgeving kan vanuit ruimtelijk oogpunt de voorkeur gaan naar grote aaneengesloten gehele van weilanden of meer naar kleine weides omgeven door kleine landschapselementen.

Dier- en landschapsvriendelijke inrichting
Vanuit de behoeften die paarden hebben aan hun leefomgeving en meer bepaald aan hun weide, ontstaan opportuniteiten om de integratie van de weide in het omliggend landschap te verbeteren en vergroten. Groenstructuren zoals hagen, houtkanten en bomen als begrenzer en

verschaffer van schaduw samen met rijkere grasvegetaties in functie van een gevarieerde voeding zorgen voor een natuurlijker uitzicht en hierdoor ook voor een meer geïntegreerd en aangepast beeld binnen het omliggend landschap. Uiteraard zien niet alle landschappen in Vlaanderen en Limburg er hetzelfde uit. Bepaalde landschappen worden gekenmerkt door een open karakter terwijl andere een zeer gesloten structuur bezitten. De integratie van een goede grasmat kan dan ook verschillen naargelang het type landschap. In 4.3 zijn gebiedsspecifieke aanbevelingen opgenomen.

Kleine landschapselementen
(Figuur 42) Groencomponenten in een geoptimaliseerde agrarische omgeving zijn vaak moeilijk verzoenbaar. Schaduw, waterhuishouding en ruimte-inname zijn vaak aangegrepen argumenten om agrarische ruimtes te weerhouden van kleine landschapselementen. Binnen een voor productie bestemde agrarische ruimte is dit gedachtengoed vaak op economische doelstellingen gestoeld. In open ruimtes waar productie veel minder de hoofdrol kan of moet spelen, dragen kleine landschapselementen echter bij tot een gevarieerde, aantrekkelijke en aangename landschapsstructuur voor mens en dier. Binnen een diervriendelijke omgeving zijn schaduw en beschutting uitermate belangrijk. Een mooi uitgegroeide boom of bomengroep is daarbij ook veel landschapsvriendelijker dan een metalen of houten schuilhok. De combinatie van een aantrekkelijk streekeigen haag en een flink uitgegroeide boom vormt een minstens even goede beschutting voor dieren bij minder aantrekkelijk weer.

Aard grasmat - grassoorten
(Figuur 43) Een natuurlijke verschijningsvorm van een paardenweide kan uiteraard worden gerealiseerd via hagen en bomen maar wordt in bijzonder grote mate beïnvloed door de aard van de grasmat. Een natuurlijk ogende weide zorgt voor variatie in kleur en geur waardoor paarden een aangenaam leefklimaat aangeboden krijgen en bovendien een evenwichtige voeding geserveerd krijgen. Een optimaal grasmengsel voor paarden bestaat uit een gevarieerd mengsel aan grassoorten. Wanneer de paardenweide opnieuw wordt ingezaaid, dan zijn volgende grassoorten aan te raden:

- Beemdlangbloem
- Engels Raaigras

Figuur 42: opgaand groen zorgt voor schaduw en beschutting

Figuur 43: soortenrijke graslanden

- Frans Raaigras
- Goudhaver
- Kropaar
- Lammerstaart
- Rietglansgras
- Rood Zwenkgras
- Veldbeemd
- Witbol
- Reukgras
- en volgende kruiden:
- Cichorei
- Duizendblad
- Grote Pimpernel
- Karwij
- Pastinaak
- Peterselie
- Smalle weegbree
- Venkel
- Walstro
- Wilde peen
- Fenegriek
- Echte Camille
- Citroen Melisse

De bovenstaande plantensoorten zijn uiteraard niet op iedere bodem geschikt. Het gaat om een suggestielijst waaruit de voor uw bodem meest geschikte grassen en kruiden kunnen worden geselecteerd. Er zijn in de handel dan ook specifieke mengsels voor handen die per bodemsoort zijn uitgewerkt. Een belangrijk aandachtspunt hierbij is dat Jacobskruiskruid (Senecio jacobaea) wordt geweerd omdat het levensbedreigend is voor paarden. Een tweede vorm van variatie bestaat erin soorten met een verschillende groeifase te combineren. Dit betekent bijvoorbeeld een menging van soorten als timotheegras, zwenkgras en pijpenstrootje met een soort als lammerstaart. Deze laatste soort kent namelijk haar groeifase in een periode later dan de eerste soorten. Dit heeft een belangrijk voordeel in de continuïteit van het voedselaanbod en de grasmat. Een laatste belangrijke eigenschap van de grasmat heeft betrekking tot de graaswijze van paarden. Doordat paarden het gras zeer kort afgrazen, zullen zij geregeld de groeipunten van de grasplant weg eten. Daardoor komt de groei van deze planten trager opnieuw op gang. Een grasmengsel voor een paardenweide bevat dan ook bij voorkeur grassoorten met groeipunten die zich zeer laag bij de grond bevinden.

Het ideaal grasmengsel is bijgevolg een mengsel dat zeer gevarieerd is en alle bovenstaande eigenschappen combineert.

Afwatering
(Figuur 44) Vele weiden hebben vaak geen gracht in de buurt. Als dan toch een gracht de weide begrenst, bezit zij steile oevers die vaak te frequent worden gemaaid. Bovendien zijn eigenaars van weides fier op een strakke grasmat, vlak en ‘onkruid’-vrij. Maar vaak evolueert deze ogenschijnlijk ideale strakke situatie op korte tijd in een grasloze modderpoel. Dit heeft niet altijd te maken met het begrazingsregime. Dikwijls is de oorzaak het afwateringssysteem van het weiland. Een goed afgewaterde weide heeft een natuurlijke helling (wat niet bijzonder stijl hoeft te zijn) en een stevige gracht of poel met flauwe oevers. Wanneer deze twee randvoorwaarden zijn vervuld, kan bij een hevige regenbui het overmatig water op een natuurlijke wijze afvloeien. Op die manier worden vertrapping en vermoddering van de weide tegen gegaan en blijft het natuurlijk systeem van waterhuishouding gerespecteerd. Drinkwatervoorzieningen
In de meeste weiden waar paarden worden gehouden, zijn drinkwatervoorzieningen aanwezig. Doordat zij evidente en alledaagse onderdelen zijn van de zorg voor paarden, wordt vaak meer aandacht besteed aan de functionaliteit ervan dan aan het uitzicht. Uiteraard dienen drinkwatervoorzieningen in de eerste plaats gebruiksvriendelijk te zijn maar door hun aanwezigheid in open weilanden zijn zij ook zichtbaar in het landschap. Oude badkuipen en felgekleurde plastic tonnen zijn daarom minder wenselijk en zouden beter worden vervangen door exemplaren met een sobere kleur of drinkbakken in (gegalvaniseerd of roestvrij) staal, natuursteen of hout. Ook grachten en poelen kunnen worden ingezet voor een bijkomende drinkwatervoorziening.

Hier volgt een overzicht van de relevante wetgeving met betrekking tot de grasmat op 1 mei 2012.

- Voor bepaalde handelingen zoals het aanbrengen van verhardingen, reliëfwijzigingen, drainages en functiewijzigingen is een stedenbouwkundige vergunning vereist. Deze worden opgesomd in artikel 4.2.1 van de Vlaamse codex ruimtelijke ordening, te raadplegen op www.ruimtelijkeordening.be
- In het uitvoeringsbesluit van 14 april 2000 worden de vergunningsplichtige functiewijzigingen weergegeven en ook de werken, handelingen en wijzigingen waarvoor geen stedenbouwkundige vergunning vereist is.
- In de omzendbrief RO/2002/01 van 25 januari 2002 staan richtlijnen voor het be-

oordelen van aanvragen voor stallingen voor weidedieren. Voor stallingen wordt voor wat betreft de oppervlakte volgende richtcijfers gehanteerd: minimum 1.000 à 2.500 m² graasweide per groot weidedier met een maximum van 4 grote weidedieren per ha.

- In de discussietekst voor de dialoogdag met betrekking tot ruimtelijke ordening en vergunningen ter voorbereiding van het Vlaams actieplan voor de paardenhouderij wordt een uitgebreid overzicht gegeven van de voor de paardenhouderij relevante wetgeving.
- Er is de technische brochure 61: ‘Paardenhouderij en stedenbouwkundige vergunningen in het agrarisch gebied’ van de Vlaamse overheid/beleidsdomein Landbouw en Visserij.

Figuur 44: een afwateringsgracht naast de weide, Hubrechts, Bergskestraat 14, Peer

Landschapsgebonden aanbevelingen

In principe pleit dit hoofdstuk voor een rijkere en gevarieerdere paardenweilanden. Dit is in het belang van een duidelijke win-win situatie voor zowel het paard als zijn landschappelijke omgeving. Toch onderscheidt dit hoofdstuk een gradatie in wenselijkheid omtrent de rijkheid en gevarieerdheid van een weiland.

Landschappen waarin een extensieve, kruidenrijke grasmat zeer wenselijk is

(Figuur 45) In onderstaande bouwstenen van het landschap betekent een rijke en gediversifieerde graszode een belangrijke meerwaarde voor de integratie in het omliggend landschap. Vooral in meer natuurlijk ogende landschappen zoals boslandschappen en valleilandschappen wordt van oudsher minder intensief begraasd en is de biodiversiteit bijgevolg hoger. Hier is een kruidenrijke en extensieve weide een positief landschappelijk kenmerk:

- drie grote bos- en heidecomplexen
- samenhangende bos- en natuurclusters
- gevarieerd landschap van rivier- en beekvalleien

Figuur 45: kruidenrijke grasmatten en bermen

- kleinschalig landschap met kleine landschapselementen en bosfragmenten.

Landschappen waarin een extensieve, kruidenrijke grasmat een verrijking betekent

Binnen bepaalde landschappen, vooral intensieve agrarische landschappen, wordt het beeld overwegend bepaald door intensief begraasde weilanden en akkerlanden. Het verrijken van de paardenweiden is hier bijgevolg geen vorm van integratie maar veeleer een verrijking, een toevoeging aan het beeld. Bovendien speelt het positief in op de biodiversiteit van deze soorten landschappen:

- visueel open landbouwruimten
- landbouwruimten met een hoge concentratie van laagstam fruitplantages
- bebouwde gebieden.

Inspiratie bij realisatie 5: aanvullende constructies

Waarom belangrijk

Het houden en berijden van paarden op zich heeft, indien de aanbevelingen rond grasmatten en afsluiting worden gerespecteerd, een vrij minimale impact op het landschap. Enkel wanneer paarden moeten worden getraind, gehuisvest en ingezet in wedstrijden, is de impact een stuk groter. De bebouwde infrastructuur die daarvoor noodzakelijk zijn, kunnen zoals besproken in vorige hoofdstukken enkel op een goed gekozen plek worden toegelaten en moeten bovendien kwalitatief worden geïntegreerd in het landschap. Maar vooral bij infrastructuur die in functie van commerciële uitbating en groepsgebruik worden gerealiseerd, stopt de ruimtelijke impact niet bij het gebouw op zich. Voor bijvoorbeeld maneges en pensionstallingen zijn allerlei extra infrastructuur nodig om mensen te ontvangen en te laten verblijven of recreëren. Dergelijke aanvullende constructies kunnen een grote visuele impact hebben en verdienen bijgevolg de nodige aandacht.

Overall toepasbare aanbevelingen

Neem steeds de nodige vergunningsprocedures in acht. Vraag tijdig de nodige informatie bij uw gemeentebestuur alvorens initiatieven te ondernemen.

Duurzaam materiaalgebruik

Binnen hetzelfde gedachtengoed als de grasmatten en de gebouwde infrastructuur geldt ook voor parkeerplaatsen, terrassen en opritten een gewenste en noodzakelijke duurzaamheidsreflex. Bij het realiseren van deze aangelande infrastructuur wordt in de eerste plaats duurzame en gelabelde materialen aanbevolen. Het zijn materialen die een lange levensduur hebben en bij voorkeur een zo klein mogelijke transportnood bezitten. Vooral inzake verhardingen gaat de duurzaamheidsreflex verder dan de oorsprong. Verhardingen mogen de natuurlijke waterhuishouding zo min mogelijk verstoren en zijn bijgevolg van een waterdoorlatende aard of bezitten een open en natuurlijk afwateringssysteem.

Doelgericht en zuinig gebruik van licht

Vaak situeren paardengerelateerde constructies zich in een relatief onbebouwde en natuurlijke omgeving. In functie van bepaalde uitbatingen is verlichting een noodzaak. Zowel vanuit functionele noodzaak als vanuit herkenbaarheid kan het installeren van verlichting gewenst of noodzakelijk zijn. In functie van zuinigheid op vlak van energiegebruik maar ook naar verstoring van biotopen en de atmosfeer, is een zo minimaal mogelijke verlichting wenselijk. Indien zij toch nodig is, dan gaat het bij voorkeur om een directe en aangepaste verlichting met een zeer gerichte lichtbundel en functionerend binnen een intelligent verlichtingssysteem dat bij afwezigheid dooft. Het betreft hier opnieuw een win-win situatie. Deze houding houdt de energiefactuur

in bedwang en is bevorderlijk voor het inperken van de lichtpollutie.

Volgende wetgeving is relevant met betrekking tot aanvullende constructies op 1 mei 2012.

- Voor bepaalde handelingen zoals het aanbrengen van verhardingen, uithangborden, constructies en functiewijzigingen is een stedenbouwkundige vergunning vereist. Deze worden opgesomd in artikel 4.2.1 van de Vlaamse codex ruimtelijke ordening, te raadplegen op www.ruimtelijkeordening.be
- In het uitvoeringsbesluit van 14 april 2000 worden de vergunningsplichtige functiewijzigingen weergegeven en ook de werken, handelingen en wijzigingen waarvoor geen stedenbouwkundige vergunning vereist is.

- In het uitvoeringsbesluit van 28 november 2003 worden de toelaatbare functiewijzigingen weergegeven voor zonnevrije gebouwen.
- In de discussietekst voor de dialoogdag met betrekking tot ruimtelijke ordening en vergunningen ter voorbereiding van het Vlaams actieplan voor de paardenhouderij wordt een uitgebreid overzicht gegeven van de voor de paardenhouderij relevante wetgeving.
- Er is de technische brochure 6r: 'Paardenhouderij en stedenbouwkundige vergunningen in het agrarisch gebied' van de Vlaamse overheid/beleidsdomein Landbouw en Visserij.

Landschapsgebonden aanbevelingen

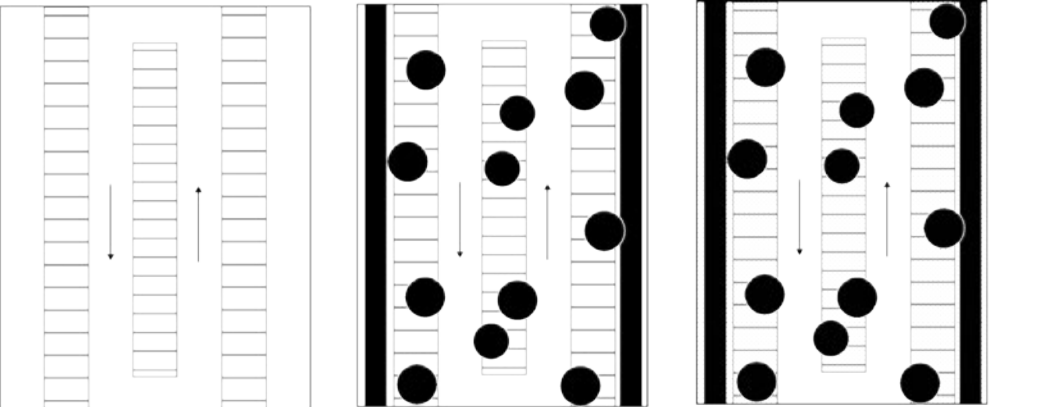
Neem steeds de nodige vergunningsprocedures in acht. Vraag tijdig de nodige informatie bij uw gemeentebestuur alvorens initiatieven te ondernemen.

Parkeerfaciliteiten

(Figuur 46, 47) Bij de inrichting van parkeerplaatsen kan een onderscheid worden gemaakt tussen een hoofdparking en een reserveparking. Er kan worden geparkeerd op de reserveparking indien de hoofdparking volledig bezet is. Dit laat toe om de reserveparking volledig in gewapend gras aan te leggen, bijvoorbeeld grind met ingefreesd graszaad of de klassieke grastegels. Hierdoor verkrijgt men het beeld van een sober grasvlak. Monolietverharding is eventueel mogelijk voor het rijgedeelte en enkel bij intensief en zwaar verkeer. De overige delen van een parkeerplaats worden echter bij voorkeur in een halfverharding of kleinschalig bestratingsmateriaal met brede voeg aangelegd. In Limburg wordt dikwijls het ter plaatse ontgonnen Maasgrind gebruikt voor de verharding van opritten en parkeerplaatsen. Grind leent zich goed voor de aanleg van parkeerplaatsen al dan niet in combinatie met gras en/of wapening (afhankelijk van het gebruik). Hou er rekening mee dat de aanleg van parkeervoorzieningen in vele gevallen vergunningsplichtig is. Naast de verharding is het belangrijk om ook de overige bijhorende constructies tot het strikt minimum te beperken. Aandachtspunten zijn lage verlichtingsarmaturen met een zeer gerichte lichtbundel, geen onnodige afrasteringen rondom de parkeerplaatsen en een meervoudig gebruikte ontsluitingsweg (geen aparte weg voor de parking maar gebruik makend van het openbaar domein of de toegangsweg tot de hoofdin-

Figuur 46: ontvangstruimten en parkeerfaciliteiten met een gewapende grasmatten, huisstijl portalen van Parkbos Gent, OMGEVING

Figuur 47: basisprincipes voor het begroenen van parkeerfaciliteiten

frastructuur). Ook kunnen in de parkeervoorziening zelf bij voorkeur streekeigen beplantingen worden voorzien die in de directe omgeving voorkomen. Zij zorgen voor een directe link met het omliggend landschap, filteren het zicht op de geparkeerd voertuigen en verzachten het beeld van een grote parkeervlakte. Het is aanbevolen om minstens 1 streekeigen hoogstam te voorzien per 150 m² (half)verharding.

Landschappen waarin parkeervoorzieningen beperkt wenselijk zijn

Het aanleggen van nieuwe parkeervoorzieningen is niet in elk type landschap even aangewezen. De drie grote bos- en heidecomplexen en de rivier- en beekvalleien zijn in principe erg kwetsbaar voor bijkomende verstoring en verharding. Hier is het vanuit een landschappelijk oogpunt dan ook aangewezen om het aanleggen van een dergelijke infrastructuur enkel te overwegen in directe nabijheid van bestaande vergunde sites en gebouwen en volledig te voorzien van een waterdoorlatende verharding. In andere bouwstenen van het landschap kunnen parkeervoorzieningen ook worden overwogen als zij aansluiten bij bestaande vergunde functies of gelegen zijn in de directe nabijheid van het provinciaal ruiter- en menrouthenetwerk. Daarenboven is het belangrijk dat zij zo beperkt mogelijk zijn in omvang (eventueel met een groene overloop-parking voor piekmomenten) en voorzien zijn van een kwalitatieve streekeigen groenstructuur. Als zij aansluiten bij de onbebouwde ruimte, is het aangewezen om de parkeervoorzieningen te omranden met streekeigen hagen of houtkanten (zie hoofdstuk 3: afrastering). Daarnaast kunnen ook tussen de parkeerplaatsen hoogstambomen worden aangeplant. Dit is vooral aan te raden in de drie grote bos- en heidecomplexen, de samenhangende bos- en natuurclusters en het kleinschalig landschap met kleine landschapselementen en bosfragmenten.

Landschappen waarin parkeervoorzieningen mogelijk zijn

In bebouwde gebieden kunnen parkeervoorzieningen in principe worden toegepast. Ook hier gelden echter de hoger genoemde duurzame aandachtspunten met betrekking tot verharding, verlichting en aanplantingen. De parkeervoorzieningen worden zo veel mogelijk gekoppeld aan bestaande infrastructuren.

Ruitergerelateerde horeca en terrassen

(Figuur 48, 49, 50) De infrastructuur die nodig zijn om mensen te ontvangen, bevatten in vele gevallen ook drank- of eetgelegenheden met bijhorende terrassen. Deze worden best geïntegreerd in het hoofdvolume met de terrassen er direct bij aansluitend. Zo vermijdt men een onnodige versnippering van de open ruimte. Zowel in functie van de landschappelijke inpassing als van de hoge belevingswaarde gaat de voorkeur uit naar een groene inkadering met streekeigen beplantingen die in de directe omgeving voorkomen. De verharding is beperkt tot het strikt minimum (ook een terras in het gras heeft een grote charme!). Bij het afwegen van de wenselijkheid van een dergelijke voorziening en de schaal ervan moet de draagkracht van de omgeving in beschouwing worden genomen.

Landschapsgebonden aanbevelingen

In bebouwde gebieden kunnen uitbatingen van horeca en terrassen vanuit een landschap-

Figuur 48: principe van een landschappelijke ontvangstruimte op een gewapende grasmat, huisstijl portalen van Parkbos Gent, OMGEVING

Figuur 49: visualisatie van ruiterhal met geïntegreerde horecavoorziening, RUP Luipegemkouter Bornem, OMGEVING

Figuur 50: ook een terras in het gras heeft een grote charme, Stiftung Insel Hombroich

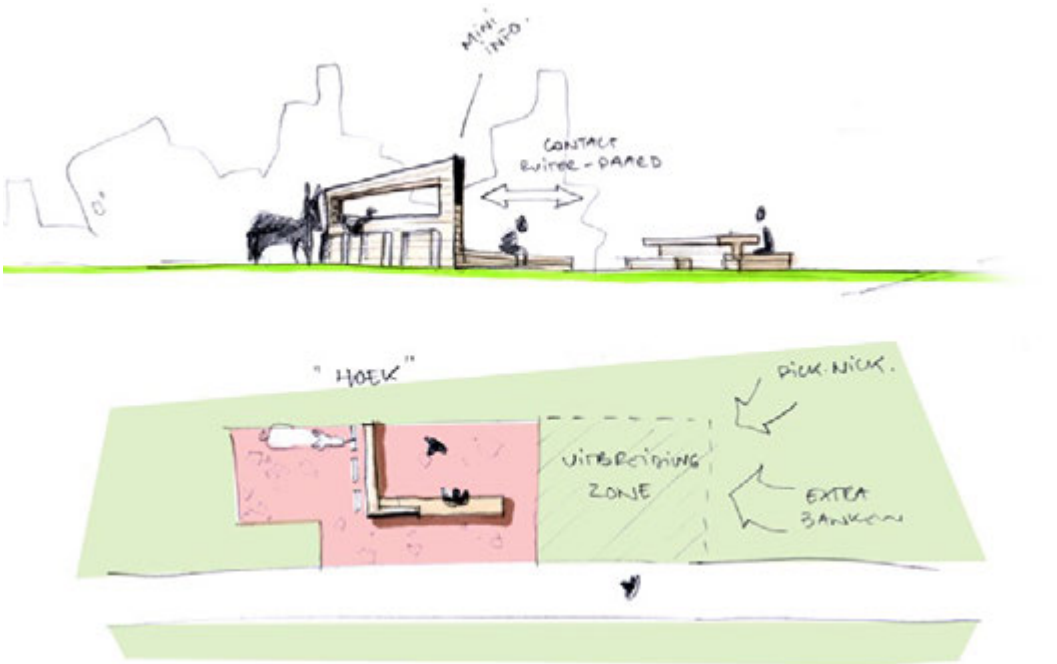

Figuur 51: bundeling van wandel- en ruiterpaden beperkt de ruimtelijke verstoring

pelijk oogpunt in principe worden gerealiseerd. Ook hier gelden echter de hoger genoemde duurzame aandachtspunten met betrekking tot verharding, verlichting en aanplantingen. Het uitbaten van horeca en terrassen is niet zomaar overal in het landschap aangewezen. Deze functies kunnen wel worden overwogen als er gebruik wordt gemaakt van bestaande vergunde gebouwen of ter versterking van bestaande toeristisch-recreatieve structuren zoals het provinciaal ruiter- en menrouthenetwerk, ruitertoerisme en dergelijke. Daarenboven is het belangrijk dat zij zo beperkt mogelijk zijn in omvang en afgestemd op de draagkracht van de omgeving.

Paden en informatieverstrekking

(Figuur 51, 52) Een belangrijk onderdeel van de paardensport is het netwerk van ruiter- en menpaden en de bijhorende informatieverstrekking over bijvoorbeeld routes en voorzieningen in de buurt. Bij het realiseren van nieuwe paden is het belangrijk om rekening te houden met de bestaande structuur van het landschap. Deze worden zoveel mogelijk gerealiseerd langs lineaire landschapselementen zoals grachten, perceelsgrenzen, hagen en bomenrijen. In Limburg wordt dikwijls het onbewerkte Maasgrind of toutvenant gebruikt voor de verharding van bos- en landbouwwegen. Dit materiaal leent zich goed voor de aanleg van nieuwe paden, zeker in functie van de ruiter- en mensport. Om de impact op het landschap tot een minimum te beperken worden informatieborden in sobere stijl en beperkte omvang gerealiseerd. Voor grotere projecten staat daarbij ook een samenhangende huisstijl voorop. Reclamevoering wordt best beperkt tot enkel aan de straatkant in de directe omgeving van bebouwing. Lichtreclame heeft een te grote impact in de overwegend open ruimte en moet dan ook worden beperkt.

Figuur 52: rustpunt met informatieverstrekking en picknickvoorzieningen, Huisstijl gebied de Merode, OMGEVING i.s.m. Stefan Schöning Studio

Bijkomende informatie

Bestaande initiatieven voor landschapszorg

Het is een belangrijke uitdaging om de constructies zoveel mogelijk te integreren in de omgeving zodat de ruimtelijke impact tot een minimum beperkt blijft en de landschapswaarde wordt gevrijwaard. Daarenboven verfraait een aantrekkelijke omgeving de wandel-, woon- en werk-omgeving van paardenhouders, omwonenden, bezoekers en passanten. Een zo natuurlijk mogelijk landschap heeft ook een positief effect op de paarden zelf en geeft een waardevol habitat voor wilde planten en dieren. Er bestaan al enkele initiatieven rond landschappelijke integratie die ook voor de paardenhouderij van toepassing kunnen zijn.

VLM: beheerovereenkomsten

Een beheerovereenkomst is een overeenkomst tussen een landbouwer en de Vlaamse Landmaatschappij (VLM) waarbij de landbouwer zich engageert om gedurende een periode van minstens vijf jaar een deel van zijn bedrijf natuurvriendelijk te beheren in ruil voor een jaarlijkse vergoeding. De bedrijfsplanner promoot milieu-, natuur- en landschapszorg op en rond landbouwbedrijven. Hij zoekt in overleg met de landbouwer naar mogelijkheden voor een extra inkomen. Dit is ook van toepassing op paardenhouders die bij het Agentschap voor Landbouw en Visserij gekend zijn als landbouwer. Voor de paardenhouderij kan een dergelijke beheersovereenkomst bijvoorbeeld de aanleg van nieuwe en het onderhoud van bestaande kleine landschapselementen inhouden zoals heggen, hagen, houtkanten/-wallen, poelen en bomen. www.vlm.be

Provincie: erfbeplantingsplan en landschapsbedrijfsplan

Het erfbeplantingsplan is een soort ordeningsplan waarbij de toegangen en erven van bedrijfsgebouwen en landelijke woningen worden ingekleed met streekeigen beplanting waardoor zij beter worden geïntegreerd in het landschap. Bijkomend geeft de provincie advies bij het plannen van nieuwe of gerenoveerde agrarische architectuur. Dit gaat in op de kwalitatieve relatie met het karakter van de bestaande gebouwen, de erfording, de vormgeving, de afmeting en de goede integratie in het landschap. Het erfbeplantingsadvies vormt een onderdeel van het landschapsbedrijfsplan. Het landschapsbedrijfsplan bevat de inrichting, de aanplanting en het beheer van zowel de bedrijfsomgeving als van omringende gronden. Hierbij wordt ook aandacht besteed aan de aanleg van kleine landschapselementen zoals poelen, bomenrijen, houtkanten en meidoornhagen. Het nieuwe project ‘Boeren planten bij boeren’ is gelanceerd door de provincie Limburg in samenwerking met het Limburgs Steunpunt Rurale Ontwikkeling (LISRO). De bedoeling is om met provinciale financiële ondersteuning de land- en tuinbouwers te stimuleren om nog meer inspanningen te leveren voor de landschappelijke integratie van de bedrijfsgebouwen.

Omgevingsadvies en landschapstoets

Zowel het provinciaal als gemeentelijk beleid hechten belang aan landschapsintegratie in die zin dat een omgevingsadvies een doorslaggevend element is bij bouw- en milieuvergunningdossiers. De dienst landbouw en platteland van de provincie voert deze landschapstoets uit en maakt een (gratis) omgevingsadvies op vraag van landbouwers of andere eigenaars van gebouwen in het agrarisch gebied. Hierbij wordt de locatie zowel vanuit een ruim kader als op bedrijfsniveau doorgelicht. Er wordt onderzocht of het gebouwencomplex voldoende geïntegreerd is in zijn omgeving en of er voldoende landschappelijke draagkracht is. Verder wordt nagegaan of er verbindingen kunnen worden gemaakt met bestaande natuurlijke landschapselementen. Alle beplantingsvoorstellen gaan uit van streekeigen of regionaal bepaalde beplantingsvormen (hagen, houtkanten, solitairbomen, bomenrijen, bomengroepen of bosaanplantingen) Voorgaande adviezen worden opgemaakt voor traditionele en para-agrarische landbouwbedrijven en voor nieuwe eigenaars van bedrijfszetels, gelegen binnen het agrarisch gebied. Ieder advies is maatwerk en wordt gemaakt in overleg met de eigenaar. Meer info bij: provinciale dienst landbouw en platteland - tel. 011 23 74 48

Regionale Landschappen

De regionale landschappen ondernemen in hun streek allerlei initiatieven rond landschapszorg. Men tracht private personen, gemeentebesturen en verenigingen te motiveren om mee te werken aan projecten die de streek aantrekkelijker maken. Regionale landschappen zorgen voor gratis landschapsadvies en onderzoeken de mogelijkheden om het landschap te herstellen en te verbeteren. Heel wat werkzaamheden kunnen door het landschapsteam worden uitgevoerd. De regionale landschappen ‘Kempen en Maasland’, ‘Lage Kempen’ en ‘Haspengouw en Voeren’ adviseren bedrijven en particulieren bij het landschappelijk inpassen van hun gebouwen en percelen. Het is erg belangrijk om de verpaardingstrend goed te sturen en zo de natuurlijke diversiteit te herstellen en het landschap te vrijwaren ook in functie van de beleevingswaarde voor de andere gebruikers zoals wandelaars en fietsers. Voorlopig richten de regionale landschappen zich nog enkel op gebieden die binnen relictzones of ankerplaatsen gelegen zijn. Meer info bij: www.regionalelandschappen.be

Bestaande initiatieven voor ruitertoerisme

In de provincie Limburg wordt veel aandacht besteed aan de ontwikkeling van het toerisme in het algemeen. Hierdoor zijn ook al heel wat inspanningen gebeurd voor het promoten van het ruitertoerisme. Er is in Limburg namelijk een duidelijke trend waarneembaar naar de korte vakantie waarbij het eigen paard wordt meegenomen. Daarop inspelend was er bijvoorbeeld de actie ‘je paard slaapt gratis’, met een aanbod van logies voor ruiters en hun paard in de Limburgse Kempen. Ondertussen worden labels toegekend voor ruitervriendelijke logies. Ook onafhankelijk van deze actie zijn er verschillende overnachtingsmogelijkheden met accommodaties voor

paarden. Daarbij horen ook de paardenkampen en plattelandsklassen. Het stimulerend beleid van Toerisme Limburg richt zich voor het ruitertoerisme bewust op slechts enkele regio’s binnen Limburg, namelijk de Limburgse Kempen, enkele delen van gemeenten uit de Mijnstreek en de westelijke rand van het Maasland. Het is van groot belang om elke regio haar gebiedstypische toeristische troeven te laten uitspelen en zo een differentiatie van het toeristisch aanbod binnen de provincie te verkrijgen. De belangrijkste kern waarbinnen het landelijk toerisme met paarden wordt gepromoot, situeert zich in en rond Peer, Bocholt en Meeuwen-Gruitrode. Het regionaal landschap ‘Kempen en Maas’ stuurt de ontwikkeling van het ruitertoerisme binnen het Nationaal Park Hoge Kempen. Het beleid van Toerisme Limburg richt zich op drie fases: realiseren van routenetwerken (zie ruiter- en menroutenetwerk) faciliteren van de netwerken (o.a. picknickplaatsen en horeca, inclusief het toekennen van labels) werken aan beleving van het gebied (o.a. doelgroep verbreden) Bij het werken aan deze laatste fase wil men, naast bestaande ruiters (met eigen paard), ook gezinnen met kinderen bereiken door de organisatie van ponyzoektochten en ponyverhuur in combinatie met verblijfsmogelijkheden. Meer info bij: www.toerismelimburg.be en www.paardenprovincie.be.

Inspiratie uit literatuur en websites

- Vlaanderen:
 - “Paardenhouderij en stedenbouwkundige vergunningen in het agrarisch gebied”, technische brochure 61 van de Vlaamse overheid/beleidsdomein Landbouw en Visserij, januari 2011
 - “Vlaamse Actieplan Paardenhouderij, naar een duurzame ontwikkeling van de Vlaamse Paardenhouderij”, door Vlaamse Landmaatschappij i.o.v. Vlaams minister-president Kris Peeters, februari 2009
 - “7 dialoogdagen over de paardenhouderij”, discussieteksten en verslagen, door Vlaamse Landmaatschappij in opdracht van Vlaams minister-president Kris Peeters, februari 2009
 - “Langs boerenerven en hoven... Erfbeplanting en landschapsintegratie in Limburg”, publicatie van de dienst Landbouw en Platteland, provincie Limburg, 2009 - www.limburg.be/boerenlandschappen
 - “Elf landschappen in Limburg”, uitgegeven door de deputatie van de provincie Limburg, 2006
 - www.regionalelandschappen.be
 - www.vlaamspaardenloket.be

- Nederland:
 - “Paard en landschap, inspiratieboek met praktische tips”, uitgegeven door de Koninklijke Nederlandse Hippische Sportfederatie, 2008. Zie ook www.knhs.nl voor enkele brochures.
 - Stichting Beheer Natuur en Landelijk gebied, KNHS e.a.) - Project zorg voor paard en landschap (start voorjaar 2007). Het project heeft ten doel particuliere paardenhouders te betrekken bij natuur- en landschap door

- concrete maatregelen te nemen, zoals aanleg en beheer van heggen, singels en kleine landschapselementen. Zie www.paardenlandschap.nl
- brochure 1 Zorg voor paard en landschap
- brochure 2 Hekken hagen en perceelsranden
- brochure 3 Landschappelijke inpassing gebouw en erf
- brochure 4 Financiering van natuur en landschap
- brochure 5 Natuurlijk begrazen
- “Paardenhouderij_in_beeld, inspirerende voorbeelden van paardenhouderij met landschappelijke kwaliteit, Leonore Noorduyt, De Schrijfster, Alterra Wageningen UR
- “Paardenhouderij in beeld; een verkenning naar de landschappelijke verschijningsvorm van de paardenhouderij”, Nicoline van der Windt, Rik Olde Loohuis en Herman Agricola, Alterra Wageningen UR, Wageningen. Alterra-rapport 1444, 2007. (zie www.alterra.nl)
- “Visie paard & landschap”, ministerie van landbouw, natuur en voedselkwaliteit, juli 2006

Contactinformatie

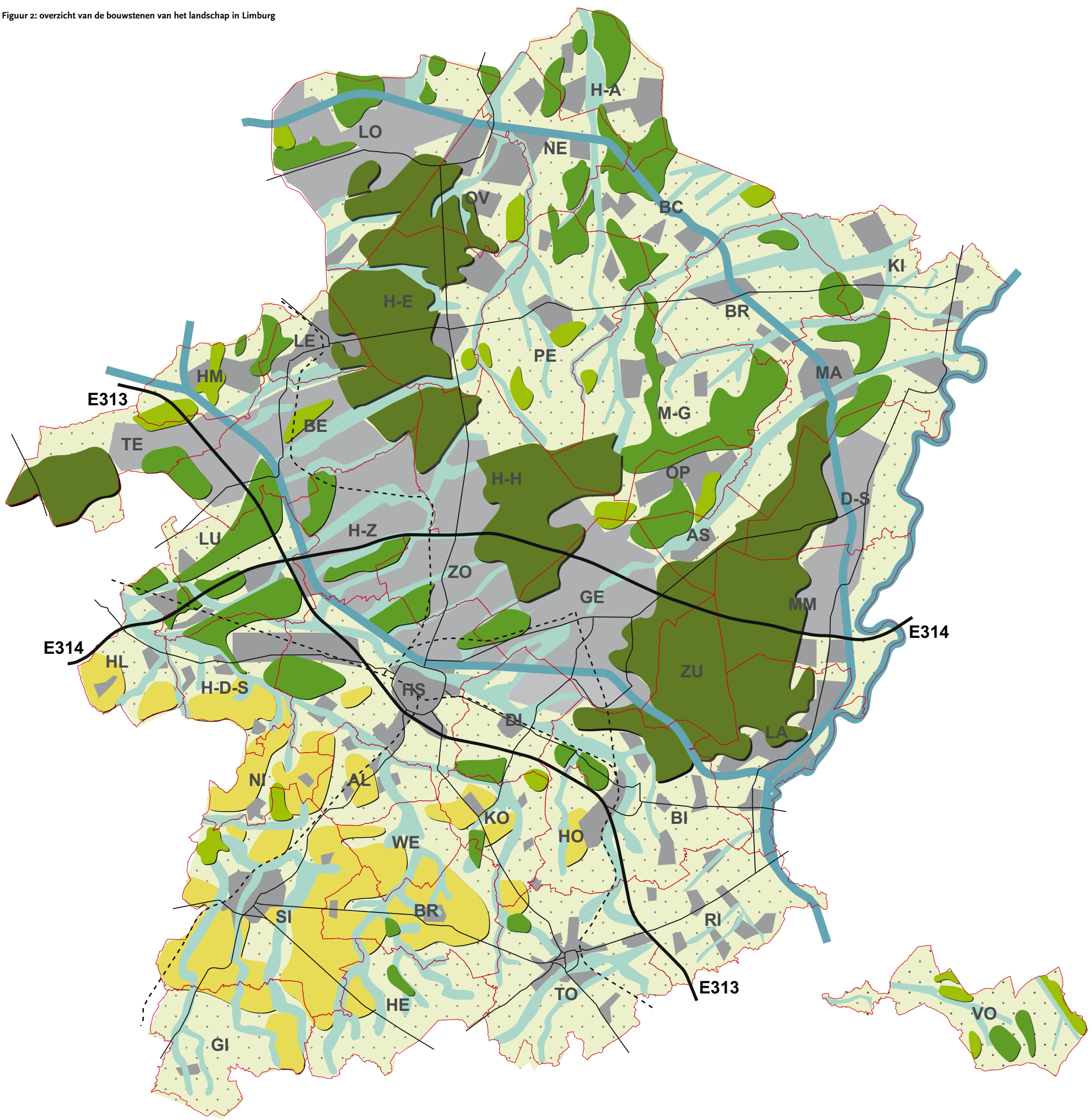
Deze bundel wil inzicht geven in de landschappelijke context inzake paardenhouderij. Het blijft echter essentieel dat men als eigenaar zich in een zo vroeg mogelijk stadium informeert bij de juiste instanties voor wat betreft ruimtelijke en vergunningsaspecten.

Meer informatie is de verkrijgen bij volgende administraties:
provincie Limburg - directie Ruimte - afdeling Ruimtelijke ordening - dienst Ruimtelijke Planning en Beleid - tel. 011 23 83 45

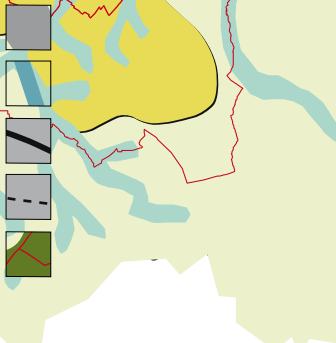
provincie Limburg - dienst landbouw en platteland - tel. 011 23 74 48

Agentschap RO Vlaanderen - buitendienst Limburg - tel. 011 74 21 00
Departement Landbouw en Visserij - buitendienst Limburg - Afdeling duurzame landbouwontwikkeling - tel. 011 74 25 49
De gemeentes van Limburg: www.naamgemeente.be

Figuur 2: overzicht van de bouwstenen van het landschap in Limburg

Legende

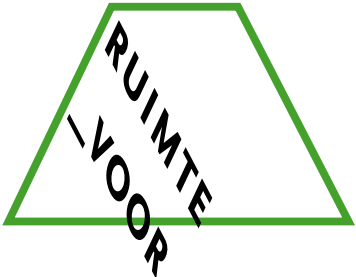

AL: Alken	H-A: Hamont-Achel	KO: Kortesse	OV: Overpelt
AS: As	H-D-S: Herk-De-Stad	LA: Lanaken	PE: Peer
BC: Bocholt	H-E: Hechtel-Eksel	LE: Leopoldsburg	RI: Riemst
BE: Beringen	HE: Heers	LO: Lommel	SI: Sint Truiden
BI: Bilzen	H-H: Houthalen-Helchteren	LU: Lummen	TE: Tessenderlo
BR: Borgloon	HL: Halen	MA: Maaseik	TO: Tongeren
BR: Bree	HM: Ham	M-G: Meeuwen-Gruitrode	VO: Voeren
DI: Diepenbeek	HO: Hoeselt	MM: Maasmechelen	WE: Wellen
D-S: Dilsen-Stokkem	HS: Hasselt	NE: Neerpelt	ZO: Zonhoven
GE: Genk	H-Z: Heusden-Zolder	NI: Nieuwerkerken	
GI: Gingelom	KI: Kinrooi	OP: Opglabbeek	

paard in landschap

provincie Limburg | mei 2012

Inhoud

Woord vooraf 2

Inleiding 3

Paardenhouderij vandaag 3

Doel van deze brochure 3

Leeswijzer 3

Landschappelijk kader 5
7 bouwstenen van het Limburgs *landschap* 5

Inspiratie bij realisatie 9

Inleiding 9

1: overdekte infrastructuur 9

2: trainings- en wedstrijdfaciliteiten in open lucht 12

3: afastering 14

4: grasmat 18

5: aanvullende constructies 20

Bijkomende informatie 22

Contactinformatie 22

